

NATUURKUNDIGE VERHANDELINGEN
V A N
P E T R U S C A M P E R
O V E R D E N
O R A N G O U T A N G ;
E N E E N I G E A N D E R E
A A P - S O O R T E N .
O V E R D E N
R H I N O C E R O S
M E T D E N
D U B B E L E N H O R E N ;
E N O V E R H E T
R E N D I E R .

T e A M S T E R D A M ,
By DE ERVEN P. MEIJER en G. WARNARS, Boekverkoopers
op den Dam, 1782.

O P D R A G T

A A N D E N

W E L E D E L E N , G E S T R E N G E N . H E E R E

D E N H E E R E

T H O M A S H O P E ,

B E W I N D H E B B E R D E R V E R E E N I G D E O O S T -
I N D I S C H E C O M P A G N I E ,

E N

R E P R E S E N T A N T

V A N Z Y N E D O O R L U C H T I G S T E H O O G H E I D ,
D E N H E E R E

W I L L E M D E V.

*P R I N S E V A N O R A N G E E N N A S S A U , E R F -
S T A D H O U D E R , E R F G O U V E R N E U R , C A -
P I T E I N E N A D M I R A A L G E N E R A A L
D E R V E R E E N I G D E N E D E R -
L A N D E N , e n z . e n z . e n z .*

W O R D T

WORDT DEEZE

NATUURKUNDIGE VERHANDELING

OVER DEN

ORANG O U T A N G ENZ.

TOT EEN ALTOOSDUUREND GEDENKTEKEN
VAN ZYNE WEL EDELHEIDS GROOTMOEDIGE
POOGINGEN OM AAN DE NATUURKUNDE,
ENDERZELVER BEOEFFENAARS NUTTIG
TE ZYN, EERBIEDIG OPGEDRAAGEN,
EN TOEGEWED

*door zyner Wel Edelheids
Onderdaanigen Dienaar*

P E T R U S C A M P E R.

N A-

NATUURKÜNDIGE VERHANDELING

OVER DEN

R H I N O C E R O S

MET DEN

DUBBELEN HOREN,

VOORAFGEGAAN VAN EENE

R E D E N V O E R I N G

OVER DE AANGENAAMHEDEN DER NATUURLYKE HISTORIE,
EN HAARE VERKNOGTHEID MET DE KENNISSE DER
FRAAYE LETTEREN, EN DER OUDHEID.

Openlyk gehouden in den Akademifchen Schouwburg der Ontleedkunde

T E

G R O N I N G E N,

Den 6 van Sprekkelmaand in den jaare 1772.

D O O R

P E T R U S C A M P E R.

Q

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1910

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1910

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

O P D R A G T

A A N D E N

HOOG WEL GEBOREN HEERE DEN JONKHEERE

JOACHIM BARON VAN PLETTENBERG,

EXTRAORDINARIS RAAD VAN INDIE,

E N

GOUVERNEUR VAN DE KAAP DE GOEDE HOOP,

ENZ. ENZ. ENZ.

HOOG WEL GEBOREN HEER!

Om grootmoedige weldaaden met eene openbaare blyk van diepe verplichting, en verschuldigde dankbaarheid te erkennen, en alom te verbreiden, gebruike ik de vryheid om U HOOG WEL GEB. deeze Verhandeling over den Rhinoceros met den dubbelen horen allereerbiedigst toetewyden en opdedragen. Deeze wyze van vergelden, bekenne ik gerodelyk, zeer gering te zyn

Q 2

in

in tegenoverstelling van de groote kosten , die U H. W. GEB. heeft moeten aanwenden , om zulk een gedrogt magtig te worden , en ter verzending te laten toebereiden . Dan U H. W. GEB. wyze van denken is te edel , U H. W. GEB. yver om de Natuurkunde behulpzaam te zyn , en uittebreiden te wel gegrond , en U H. W. GEB. genegenheid mywaarts te belangeloos , om iets anders te vorderen dan een overtuigend bewys van U H. W. GEB. loffelyk doel bereikt te hebben .

Deeze kleine verhandeling H. W. GEB. HEER ! deeze weinige bladeren zullen U H. W. GEB. overtuigen van den yver myner poogingen , om agtervolgens den kring myner vermogens , aan U H. W. GEB. prysfelyken eisch te voldoen : *De Keizerlyke Akademie van St. Petersburg* zal U H. W. GEB. den invloed doen zien , welke dit uitneemend geschenk gehad heeft , om de veelvuldige *fossile* koppen van Rhinocerosen in *Siberie* gevonden tot eene verzekerde kennis te brengen : aangemerkt in geen een Kabinet , zelfs niet van de grootste Vorsten in Europa , een Rhinoceros kop , en derhalven geen voorwerp gevonden wierdt , om aan dat nuttig vereischte te voldoen .

U HOOG W. GEB. heeft dus niet alleen my , en de Hooge Schoole te Groningen , maar alle de Geleerde binnen en buiten U H. W. GEB. Vaderland verplicht ; alle immers verlangden naar de Ontleding van den Rhinoceros even vieriglyk .

Van geene mindere waardye was de *Hippopotamus* kop , die U H. W. GEB. eenigen tyd daar naa de goedheid hadt my te zettiden , van welken in den tweeden Bundel van Natuurkundige Verhandelinger , de gedaante en ontleding zal volgen . Hy heeft my akreds veele nieuwigheden geleerd , en gediend om het groot geschil te beslissen , of de overgroote kiezen die men in *Siberie* , en aan de *Obis* in *Amerika* vindt , afkomstig zyn , gelyk de Graaf *de Buffon* , en de Heer *Daubenton* meenen , van den *Hippopotamus* ,

mus, dan, gelyk de Wydberoemde Heeren *Hunter* en *Pallas* oordeelen, van zeker onbekend dier, welkers geslacht men met rede gist geheel en al verlooren te zyn, offchoon het dier zelve wel eer niet minder veelvuldig, en niet minder groot dan de Elephant geweest zal zyn.

Welk een voordeel heeft teffens niet gedaan aan de Natuuronderzoekers de *Mierenester van de Kaap*, welken ik van gelyken aan U H. W. GEB. mildheid verschuldigd ben? De wydberoemde Graaf *de Buffon* heeft 'er zyne dwaaling uit leeren kennen, als die te voren aan het wezenlyk bestaan van dit zonderlinge schezpel twyffelde.

Ik zwyge veele andere Zeldzaamheden, die geen kleine luster aan myn Kabinet byzetten, waar onder het *Medusa boofd* uitmunt, van welke in de voornaamste Natuur-Kabinetten van Europa geen wedergaa gevonden wordt.

Zoo groote gunstbewyzen, zulke doorslaande proeven van onvermoeiden yver om de wezenlyke Natuurkunde te doen bloeijen, en zoo veele treffende bewyzen van edelmoedigheid verdienden opgeteld, en aan het Publyk medegedeeld te worden, om aan de verhevenheid van U H. W. GEB. denkwyze recht te doen.

U H. W. GEB., die niet alleen geene vergelding vorderde, maar zelfs geene dankbaarheid beogde, beyverde zig alleen om anderen dienst, en een yder goed te doen, uit het verheve grondbeginzel *van wel te doen*: U H. W. GEB. waardeert nogthans de dankbaarheid als te schoone deugd, om haare vruchten niet met een gunstig oog te willen beschouwen: **Ontfang dan HOOG WEL GEBOREN HEER** dit gering lettergeschenk, als eene aftammeling van U H. W. GEB. edelmoedigheid! Doorblader het in Uw H. W. GEB. ledige uu-

O P D R A G T.

ren, om te oordeelen, of aan U H. W. GEB. moeite, en groote kosten beantwoord is door myne poogingen.

Met verſchuldigden eerbied, en hoogachting heb ik de eere my Uw HOOG WEL GEB. aan te beveelen, en te zyn:

HOOG WEL GEBOREN HEER!

**U H. W. GEB. aller gehoorzaamſte,
en aller verplichtſte Dienaar**

P E T R U S C A M P E R.

Klein-Lankum den 23 van
Louvmaand 1779.

V O O R

VOORBERIGT.

GEACHTE LEEZER!

De Verhandeling over den Kop van den Rhinoceros met den Dubbelen Horen, is gesprooten uit eene Openbaare Lesse door my in het Ontleed - School te Groningen, den 6 van Sprokkelmaand van den Jaare 1772. gehouden: als het beslootene Water eene hindernisse toebragt om de Ontleedkunde op verstorvene Menschen lighaamen, die ten dien einde uit Amsterdam gezonden worden, te onderwyzen. Dit keurig voorwerp verschaft teffens eene allergunstigste gelegenheid, om de aangenaamheden der Natuurlyke Historie in een klaarer daglicht te stellen, en de naauwe verknogtheid te doen zien, welke zy onderling heeft met de kennisse der fraaye letteren, en der Oudheid.

Het scheen my ten uiterste nodig, dit vooraf te berigten, op dat men zig niet verwonderen zoude over de byzondere onderwerpen, die in de Inleiding voorkoomen, en die om verscheidene redenen niet hebben kunnen agtergelaaten worden: te minder om dat ik my vleidde, dat ook de aangehaalde voorbeelden in het algemeen niet onaangenaam zyn zouden.

Zedert dien tyd heb ik gelegenheid gehad meerder onderzoek omtrent den Rhinoceros te kunnen doen, en ook een Levendigen te Versailles te zien: en dierhalven gemeend verplicht te zyn, 't gene ik tot nadere opheldering ontdekt, en van anderen, inzonderheid van den beroemden Heere *Pallas* geleerd hebbe, 'er tuschen in te voegen.

De

De geheele historie van het dier zelve, zynen oorsprong; geartheid enz. heb ik agter gelaaten, om dat zy op eene zeer meesterlyke en voldoende wyze door den grooten Natuurkenner den Graave *de Buffon* verhandeld is.

P E T R U S C A M P E R.

Klein-Laukum den 15. van
Louwmaand 1779.

R E.

R E D E N V O E R I N G

*Over de aangenaambeden der Natuurlyke Historie , en baare
verknogtheid met de kennisfe der fraaje Letteren , en der
Oudheid.*

Ter gelegenheid, als DE KOP van den
RHINOCEROS MET DEN DUBBELEN HOREN

openlyk getoond wierdt

D O O R

P E T R U S C A M P E R ,

In den Akademifchen Schouwburg der Ontleedkunde

T E

G R O . N I N G E N ,

Den 6 van Sprakkelmaand in den jaare 1772.

EDELE, HOOG, ZEER GELEERDE, EN ZEER AAN-
ZIENELYKE TOEHOORERS!

Terwyl de aanhoudende vrost het verkrygen van menschelyke Lighaamen onmogelyk maakt , en de yver , om U met de bekoorlykheden der verwonderlyke Natuur te vermaaken , steets aanwakkert: Terwyl Gyl. te vergeeffsch reikhalst naar gunstige gelegenheden , heb ik my verplicht gevonden , om U. in deezen tusfchentyd bezig te houden met de beschouwing van een der vreemdste voorwerpen , welke de Natuur oplevert , en welkers kennisfe om den invloed , welken het heeft op de oude gefchiedenisfen , Uwe keurige oplettenheid verdient.

Dit vreemde voorwerp is de geheele Kop van een Rhinoceros

R

met

met den dubbelen Horen, welke my onlangs door den Hoog Wel Geb. Heere *Joachim Baron van Plettenberg*, van de Kaap de Goede Hoop, ten geschenk gezonden is!

Men zou my te gemoed kunnen voeren, dat deeze Schouwburg, deeze Hooge School, en myn Hoogleeraarschap, alleenlyk geschikt waren tot het onderwys in de kennisfe van 's Menschens lighaam! En in de daat, men zoude schynen wel te treffen, indien wy deezen plicht verzuimden: Maar, wie zou zig, zonder eenige geoorloofde uitspanning, alleenlyk binden kunnen aan deezen strengen regel? Wie niet teffens een inwendig vermaak gevoelen, wanneer hy de inneemende bevalligheden der Natuurlyke Historie, duidelyk voor oogen gesteld, beschouwen konde?

Nauwlyks kunnen wy in het voorjaar een voet buiten 's huis zetten, of wy worden verrukt door het geurig tapyt van duizende bloemen, welkers spelende gedaantens, en schoone kleuren onze verwondering bezig houden. Onderzoeken wy, welk eene verbaazende verscheidenheid de Hyacinth, de Aurikel, de Tulp, de Ranunkel, ik zwyge, duizende anderen kunnen voortbrengen; wanneer haare bollen, en wortels wel bezorgd, en de teelt door weelderig voedsel behoorlyk onderhouden wordt. Hoe snel loopt de tyd niet henen in deeze bespiegelingen?

Hoe menigmaalen verwisfelt Gyl. uwe dagelyksche bezigheden niet met dit onzondig vermaak? Niemand is gelukkiger, niemand ryker, dan de bezitter van deeze liefelyke voortbrengzelen der dartelende Natuur!

Geloof Gy, E. T. dat de beschouwing der verschillende kleuren, welker schoonheid in de Vogelen allermeeft uitblinkt, en die der bloemen in glans en standvastigheid overtreft, minder streelende is? Het is in dit geval de bekrompene omtrek van Uwen hof niet, nog de uitgebreidheid van Uwe beemden, die voldoen kan? Uw Vaderland, Europa zelve is te klein, alle de Wereldeelen te zaamen genoomen, zyn nauwlyks groot genoeg om Uwen
yver

yver te verzaden! Aarde, Zeeën, Bergen, Rivieren, alles we-
melt van levendige fchepzelen, en praat met duizende fchoone
plantgewasfen, met Vifchen, Vogelen, en Dieren, welker ge-
daante, aart en verwen Uwe greetige nieuwsgierigheid vervullen
konnen, en Uw ziels geluk vergrooten!

Hoe zeer andere Volkeren onzen gelukftaat benyden, en onze
gierigheid ter kwaadertrouwe affchilderen, zy is de eenige, zy is
de grootfte drift niet die ons bezielt! Doorloop de voornaamfte
Steden van ons gezegend Nederland, honderde ryke verzaamelin-
gen, opgevuld met alles wat de vier Wereld-deelen, en derzel-
ver Elementen opleveren, zullen U. welhaast overtuigen; dat de
nyvere Koopman ook fchatten vergadert, om zig in zyne een-
zaamheid over de Wonderen van Gods Almacht, en oneindige
Wysheid te verheugen!

Hy befchouwt, bekenne ik, alleenlyk de oppervlakte van die
keurige voorwerpen, en vergenoegt zig flegts met hunne ver-
wonderlyke verfcheidenheid, terwyl de Wysgeer, dikwyls meer
uit eene grillige geartheid, dan prysfelyken yver, juist alleenlyk
dat fraai vindt, 't geene verborgen ligt, en niet dan door ontle-
ding, of fterk vergrootende glafen kan ontdekt worden. Men
kan niet ontkennen, dat ook dit uitneemend, en prysfelyk is.
Zy zullen beide geen einde vinden, noch in het doen van hunne ont-
dekkingen, noch in het vergaderen van nieuwe voorwerpen. Het
vermaak van den Wysgeer zal grootfcher fchynen, dan het inder-
daat zyn zal. Beide zullen zig gelukkig maaken, en beide zul-
len aan de geheele Maatschappye een oneindig nut verfchaffen!

Alle verftanden zyn niet even verheven. *Leeuwenboek* achtete
geen fchepzel bynaa waardig aan zyne befchouwing, of het moest
wegens zyne kleinheid het fcherpst oog ontwyken; terwyl *Huy-
ghens* de onmeetbaare Starrenhemel te klein vondt, om zyne weet-
lust te voldoen. Het is waar, de ontdekking van den Ring van
Saturnus was waardig aan de onfterfelykheid van zynen grooten

naam; maar de ontdekking van onbegrypelyk kleine werktuigen in den angel van een Mug, verdient die niet dezelfde achting? Is God grooter, is Hy verhevener in de schepping der Zonne, dan in de schepping van het kleinste gekorvene diertje? In geen en deele. Het is niet de klomp, dien wy bewonderen moeten, maar het verstand, de fraaiheid, en het byzonder oogmerk, daar die verschillende dingen mede gewrogt zyn!

De vermaaken derhalven, de verrukkende opgetoogenheden van onze ziel, de stille verwonderingen zyn allen de zelfde, het zy Gyl. *Leeuwenboek* volgt, of *Huygbens!* Gy plukt daarenboven nog deeze inneemende vrugten van Uwen yver, door aan duizende anderen Uwe uitvindingen aan te bieden. De Godgeleerde, de Wetgeevers, de Geneesmeesters, de nyvere Koopman zelf, alle te zaamen deelen in het nut Uwer ontdekkingen! En Gy schenkt Uwe rykdommen aan eene ontallyke menigte zonder Ul. zelve te verarmen, zonder den schat van Uwe kennis, of de grootheid van Uw genoegen in het geringste te verminderen!

O verrukkelyk tydverdrijf! en hemelsch vermaak!

Hoe dikwerf heb ik U niet G. Toehoorders! op deeze plaats de scherpfte koude doen vergeeten? hoe dikwerf hebt Gy niet de onzinnelykheid, welke meestal onze naaspooringen verzelt, gunstig over het hoofd gezien, als ik Uwe onverzaadelyke aandagt bezig hield, met het gestel eens Schilpads, van een Kameel, van een Boschrot, van den Orang-Outang, of ander Dier te ontvouwen? Ik was altoos zeker van Uwen yver, altoos zeker van Uwe oplettendheid, omdat ik zeker was, dat alle schepzelen met zoo veel verhevens en Godlyks in hun maakzel vercierd waren, dat de beschouwing van dezelve Ul. voorzeker treffen, en verrukken moest!

Het is deeze inwendige vergenoeging, dit grootsch vermaak, het is deeze verhevene verrukking, die ik Ul. in deeze uren aanbiede, in de beschouwing van een voorwerp, 't welk even raar is, als het byzonderheden heeft.

Van

Van deeze waarheid waart Gy allen overtuigd, voor dat Gy deeze gehoorzaal insnelden; doch vreemd dagten Ul. over het tweede deel van myne betooging, hoe het mogelyk was: dat de Natuurlyke Historie, invloed niet alleen, maar eene nauwe verknogtheid hebben konde met de fraaye Letteren, met de verhevene Dichtkonst, en met de kennis van Oudheden? Wetenschappen, welke met een vlugtig oog beschouwd, zoo verre verwyderd schynen van onze begunstigde Natuurlyke Historie.

Ik zal Uwe nieuwsgierigheid met de sterkste voorbeelden voldoen; ik zal eerst aantoonen, dat men de taal der oude Schryvers 'er mede kan ophelderen, daar naa de Dichteren, eindelyk de uitmuntende overblyfzels der deftige Oudheid!

Wy zullen ten bewyze aanvoeren eene fraaye aanmerking van *Plutarchus* in zyn roemwaardig vertoog over *de Liefde der Ouderen tot bunne kinderen*. Waarin hy den Mensch aanmaant, om het voorbeeld van sommige vernuftige dieren te volgen. Eerst verheft hy de zorg van den *Alcyon* (a) voor zyne jongen, door het maaken van een allerkonstigst nest, welkers opening niet grooter is, dan om juist het lighaam toetelaaten, en welkers takjes zoo vast in een gevlogten zyn, dat men ze nauwlyks met een byl van een kan klooven.

Laat vooral zegt hy daar op, *Uwe verwondering gaan over die Katten, welke bunne jongen levendig baaren, en naderhand weder in hun lighaam bergen: ze daarnaa laten uitloopen om zig voedsel te bezorgen, en vervolgens weder in baaren buik neemen, om ze veilig te laten slaapen.* „Maxime autem feles, *ὅτι γαλακτοζωοῦσιν καὶ ἐν αὐτοῖς* vivum edunt partum, qui catulos in se continent, eosque sinunt foras prodire ac pasci, deinde rursus intra viscera recipiunt dormituros.”

In de eerste plaats is het meer dan waarschyglyk, dat het moet
zyn

(a) De *Ipfida*, onze Ysvogel. Zie *Linnaeus*, *Gen.* 62. p. 179. *Alcyon* sp. 3.

zyn *καλαί* van *καλόν*, een kat; want *καλαί* betekent een Visch; een Haay, volgens *Aristoteles*, en niet een viervoetig dier. *Hylander* welkers overzettinge, en uitgaave ik bezigde, heeft het p. 494. B—C. met zeer veel oordeel overgebracht door *feles* door katten.

Zoo draa ik Ul. deeze Kat zal getoond hebben, zult Gyl. allen dat uitneemend voorbeeld van *Plutarchus* roemen. Zie daar zulk een dier! Dit bekenne ik is eene kleine uit America; doch 'er zyn 'er veel grooter, even als die ik den 10 Maart 1768. op deeze zelfde plaats openlyk ontleedde. Zy kwam uit Noord-America, en hadt uitwendig de grootte en kleur van een kat, offchoon het inwendige maakzel zeer aanmerkelyk verschilde. Allen hebben zy de mammen in den zak, welke voor den buik geplaatst is, uit dubbel vel bestaande, zoo wel van binnen als van buiten met hair bezet. Den mond van deezen zak kan zy, zoo sterk toetrekken, dat men 'er geen en vinger, dan met geweld kan inbrengen. Ik heb dit in twee, die ik levendig gezien hebbe, ondervonden. Zy baart als alle anderen dieren, draagt haare kaale jongen in dien zak overal met zig om, en verschaft haar de melk tot voedzel. Grooter geworden zynde kruipen zy 'er uit, zoeken hunne eige spyze, en vlugten op het minste geraas in hun moeders lighaam, dat is in dien zak, tot dat zy, te groot om 'er langer in bevat te worden, en bekwaam om zig zelve te beschermen, hunne moeder geheel verlaaten.

De Ouden gaven dikwerf naamen uit eene geringe overeenkomst; de *Hippopotamus*, dien wy *Zee-Koe* noemen, was by hun het *Rivier-Paard*. De *Rhinoceros*, een Stier uit *Ætheopien*. De *Elephant*, een Os van *Lucanie*, enz. Op die zelfde wyze noemt *Plutarchus* dit dier, een Kat, welken wy om zyn geschubden en kaalen staart den naam van Rat, en om den zak, van *Buidel-Rat* gegeeven hebben.

Het wordt by de *Natuurkundige* beschreeven, onder de benaaming

ming van Oposum, Sangué, Philander, door Seba, van *Marfupialis* en *Didelphis* door Linnaeus. De Grieken en Romeinen hebben dit zonderling gedierte even zoo gemakkelyk als andere uit de Indiën kunnen krygen: zy hebben het een Kat genaamd, althans *Plutarchus*, om dat zy den oorspronglyken naam niet kenden, en het daar naa meest schein te gelyken.

Dit voorbeeld, uit *Plutarchus* aangehaald, bewyst teffens, dat de stelling van den Heere *de Buffon* Tom. X. p. 284. kwalyk gegrond is; hy meent immers dat de Philander, uit America naar Asie overgebragt (a), aldaar voorgeteeld zou zyn. Terwyl het zeer duidelyk uit *Plutarchus* te zien is, dat de Grieken en Romeinen zeer veele Eeuwen voor de ontdekking van America dit dier zoo wel gekend, en beschouwd hebben, van 'er zulk eene uitmuntende zedeles uit te haalen. Zie daar dan uit de kennis der Dieren een *Plutarchus* opgehelderd, en de taal, door de onkunde der Overschryvers bedorven, verbeterd, en wederom hersteld!

§. 2. Wy moeten tot ons voornaamste oogmerk naderen, en een vers uit *Martialis* ophelderen, waar over zeer veele groote Mannen, wegens gebrek aan kennis in de Natuurlyke Historie, de herfenen vergeefsch gebrooken hebben.

De groote *Pompejus*, en verscheidene Romeinsche Keizers als *Augustus*, *Nero*, *Domitianus*, *Ant. Pius*, *Gordianus* en *Eleogabalus* gaven, zoo om hunne pracht den losfen teugel te vieren,
als

(a) In het verleden jaar heeft de Heer *van der Steeg* van Batavia, my het geraamte van den echten Asiatischen Buidel-Rat gezonden: welke zeer verschillend is van de Americaansche, bynaa in alle de byzondere deelen; uitgenoomen de twee Buidel-beenderen, aan het schaambeen, het heilige been en het getal der wervelen. De Asiatische heeft slegts 28 tanden, daar de Amerikaansche 'er 50 heeft: den Asiatischen ontbreken de haaktanden enz. Ik heb reets een beschyving daar van aan den Hoog Gel. Heere *Pallas*, in een brief van den 23. Nov. 1778 medege-deeld, en voorgenoomen 'er eene volledige beschyving van uit te geeven.

als om het volk te vermaaken, allerleye gevegten van vreemde dieren, onder anderen van Rhinocerosen met Stieren, met Elephanten, met Beeren, en zoo vervolgens, gelyk wy zien kunnen uit *Plinius*, *Dion Casfius*, *Lampridius*, en anderen. Ook bevogten eenige Keizers zelve deeze gedrochten: gelyk ons *Dion Casfius* verhaalt, hoe *Commodus*, en *Ant. Caracalla* in de speelen verscheidene Rhinocerosen overwonnen en gedood hebben. p. 1211. en p. 1292.

Martialis, om te rug te keeren, beschryft de kracht van den Rhinoceros in zyn Boek over de Schouwspelen.

Het 22. Epigramma. De *Rhinoceros pugnante cum urfo*, p. 14. Edit. van *Smidts* 1701. Amst. aldus:

Namque gravem *gemino cornu* sic extulit ursum,
Jactat ut impositas Taurus in aftra pilas.

Dat is: de Rhinoceros met den dubbelen Horen, smeet den Beer zoo hoog op, als de Stier gewoon is de Schrik-poppen naar het gesternte te smyten. De *pilae* waren zekere gevulde klederen of poppen, waar mede men gewoon was de dieren in de Vegt-plaatsen woedend te maaken.

Het is de dubbele Horen, welke alle de Uitleggers moejelykheid gebaard heeft, en dan eens heeft doen leezen, *urum*, dat is een wilden Os met twee horens. Dan eens *Gethicum ursum* een Beer uit *Scythie*, passende den dubbelen horen toe op den Os: of veranderende het woord *dubbel*, in *Getbisch*, waardoor de Rhinoceros dan één enkelen horen behieldt. De rede van deeze twyffeling was vry gegrond: zy kenden den Rhinoceros niet met de twee horens, en hadden de penningen van Domitiaan, daar wy in het vervolg van spreken zullen, zoo het schynt, niet gezien.

Scaliger heeft, om deeze plaats op te helderen, gebruik gemaakte van den Prent, door *Albert Durer* in den jaare 1515 uitgegeeven, waar in de Rhinoceros één enkelen horen heeft op den neus, en een

een kleineren op den hals, gelyk by *Gesner* en *Jobnston* gezien kan worden, welkers Printverbeeldingen alle gemaakt zyn naar die van *Albert Durer*, die ondertusfchen nooit zelf den Rhinoceros gezien hadde, maar de print, gelyk de Heer *Parsons* wel opmerkt *Phil. Tranfact. Vol. 42. Numb. 470. §. 8. p. 525.* gemaakt heeft naar eene zeer gebrekkige afbeelding hem uit Lisfabon gezonden, als aldaar een Rhinoceros aan *Emanuël*, Koning van Portugal, afgevaardigd aangekoomen was: naamelyk in den jaare 1513. en niet in den jaare 1515. gelyk *Bochart Hieroz. pag. 932.* noch 1535. gelyk *Aldrovandus de Quadrupedibus p. 402.* aanmerken, maar de afbeelding is door *Alb. Durer Ao. 1515.* in print uitgegeeven.

Janus Douza, en *Petrus Scriverius* hebben volgens het getuigen van *Ger. Joan. Vosfius de Orig. et progresf. Idololatriae pag. 378. Cap. 56. Lib. 3.* geleezen

Namque gravem gemino cornu sic extulit urum.

Waarby hy zig gereedelyk voegt, willende, dat de Rhinoceros den Our-os, of wilden Os, offchoon door zyn dubbelen horen zwaarer, in de lucht smeet enz.

Maar *Bochart*, wiens diepe geleerdheid, en fchrander oordeel Ul. allen bekend is, niet zonder reden *Scaliger*, p. 932. 11. Hieroz. verwyzende, besluit nogthans te onrecht, dat, aangezien, hy zelf geen Rhinoceros met twee horens kende, deeze plaats geheel bedorven zyn moest! hy wilde liever dus geleezen hebben.

Namque gravem, geminum cornu sic extulit ursum.

Dat de Rhinoceros met zyn éenen horen twee zwaare Beeren te gelyk in de hoogte wierp! of wel, zoo één Beer meerder behaagde, dat men leezen moest, *Getbicum ursum*, een Scythifchen of Noordschen Beer.

Allen fchynen de aanmerkelyke plaats van *Pausanias Lib. 9 C. 21. p. 750.* veracht te hebben, daar hy nogthans zeer uitdrukke-lyk zegt: *Vidi etiam aethiopicos tauros, quos ex re ipsa Rbinoceros*

nas nominant, quod illis è nare extrema cornu prominat, et spaulo superias alterum, non sane magnum, in capite nullum pressus habent. Naamelyk, „Ik zelf heb 'er gezien, welke één horen voor „ op den neus draagen, en een weinig hooger een tweeden, „ die nogthans niet groot is; doch op het hoofd hebben zy geen „ horen:” dat is geenen boven op den kop, gelyk men gewoon was den Eenhoren afte maalen.

De opgenoemde Uitleggers hebben zig liever willen houden by *Plinius*, Lib. 8 C. 29. Tom. I. Ed. Harduini, die den Rhinoceros met één horen dikwyls zegt gezien te hebben, of met *Strabo*, die uitdrukkelyk getuigt, dat de Rhinoceros door hem beschouwd een krommen horen op den neus droeg. Geogr. Lib. 16. p. 1120. met *Dion Casfius*, en met *Aelianus* de nat. Anim. Lib. 17. C. 44. p. 964. die in zyn voorafpraak meldt, dat het belaggelyk zyn zoude, eene beschryving te geeven van den Rhinoceros, reets zoo dikwerf door de Grieken en Romeinen gezien, — die op zynen neus één horen draagt enz.

Salinus, die omtrent dit dier *Plinius* woordelyk uitschreef, merkt op, dat men voor de speelen van den Grooten *Pompejus* nooit Rhinocerosfen in de Romeinsche Schouwburgen gezien hadde, en dat zy slegts één horen hebben pag. 56.

Men vestigde zig daarna van gelyken op de daadelyke onderzinding der hedendaagsche Reizigers, en op de voorbeelden, die men in Europa gezien hadde. Men beriep zig dus met schyn van rede op *Bontius* als onfeilbaar, om dat hy den Rhinoceros mede één enkelen horen, overeenkomstig met hun vooroordeel, toekende.

De Rhinoceros aan *Emanuel* te Lisfabon Ao. 1513. gezonden, hadt van gelyken slegts één enkelen horen op den neus. Die in den jaare 1685. in Engeland gezien wierdt, hadt mede één enkelen horen. Die in den jaare 1739. door Dr. *Parsons* vry wel afgebeeld wierdt, was slegts van één enkelen horen voorzien, zoo
als

als ook was de Rhinoceros, door den beroemden *Edwards* Glai-
nures Tab. 24. Ao. 1758. afgebeeld, welke in den jaare 1752.
vertoond wierdt. En, Gyl. hebt, genoegzaam alle gezien den
Rhinoceros in den jaare 1741. door den Ed. Heere *Sichterman*
overgezonden, welke één enkelen horen hadt! Deeze is door *J.*
Wandelaar by de Ontleedkundige Platen van den grooten *Albi-*
nius gevoegd, en door gansch Europa omgevoerd, in Parys door
den grooten Beesten-Schilder *Oudry* afgemaald, mede door an-
deren.

Van gelyken heb ik dien verscheidene maalen getekend, en in
olle verwe geschilderd, ook in klaai gebootzeerd in den jaare 1748.
welke twee laatste stukken lang geweest zyn in de verzameling
van den Heere *Tb. Gronovius*, aan wiens vader ik dezelve als aan
mynen grooten Begunstiger ten geschenk gegeven hebbe (a).

Alle deeze waren uit Indie overgebracht, en gelykvormig om-
trent de plaatzing des horens: zy helderden derhalven de duistere
plaats van *Martialis* in geen en deele op; ook ontbrak het den Let-
terkundigen aan een gevoegelyk voorbeeld, om dit geschildpunt te
vereffenen.

Maar, zie daar Toehoorders! zie daar den Kop van een Rhino-
ceros, my door de goedheid van den Hoog Wel Geb. Heere
J. Baron van Plettenberg van de Kaap de Goede Hoop uit Africa
gezonden! Zie daar een Rhinoceros (b) met twee horens!
Zie daar *Pausanias* volkoomen gerechtveerdigd, *Martialis* opge-
helderd, en de losse gissingen der Letterkundigen geheel en al
verydeld!

Gyl.

(a) De familie heeft deeze naa het overlyden van dien Heer openlyk verkogt
in den jaare 1779. en niet konnen goedvinden my dezelve te rug te geeven, zoo
dat ik myn eigen werk, eerst geschonken, tegens geld verplicht wierdt in te
koopen: offchoon ik voorgesteld hadde, dat de naagelaatene kinderen, die stuk-
ken myner jeugd tot een aandenken bewaaren zouden.

(b) Zie de eerste Plaat van den Rhinoceros.

Gyl. ziet den voorsten horen vlak boven op den neus, den tweeden hooger opwaarts en veel kleiner dan de voorste! juist zoo als *Pausanias* dezelve beschreef, en ik ze op de eerste Plaat afgebeeld hebbe!

§. 3. Is dit kostbaar voorwerp niet in staat Ul. te overtuigen, dat *Domitiaan* zulke Dubbelhoornige Rhinocerosfen kan gehad hebben? Beschouw dan deeze afdrukken van twee oorspronkelijke Penningen Plaat III. Fig. IV. en V. waarvan de eerste van koper nog bewaard wordt in de uitmuntende verzaaming van den grooten *W. Hunter*; myn ouden vriend! De andere in die van den Heere *Duane* te Londen! Zy zyn hier ter juiste grootte afgebeeld met de ruggestukken.

Hoe weinig zeldzaam zulke Penningen zyn, blykt uit het gene de Heer *Parsons* ib. p. 539. aanmerkt, van by wylen den Praesident der K. S. Marten Folkes, dergelyk eene kopere penning, mede van *Domitiaan*, met een Rhinoceros met twee horens op de andere zyde gezien te hebben. *Edwards*, Glain. p. 35. zegt, dat 'er de aftekening van te vinden was in de Phil. Transf. No. 490. Doch tot nog toe heb ik die te vergeefs sch gezocht. *Tb. Klein* bevestigt dit evenwel, en tekent aan, dat, by *Beyerus* eene munte gevonden zou worden van *Domitiaan* met den Rhinoceros met den dubbelen horen. *Quadrup. disp.* p. 30.

Veel moeite heb ik my gegeven om by de Numismatici meerder zulke voorbeelden te vinden; doch alleenlyk in het voortreffelyk werk, my door den Hoog Ed. Heere *J. Hope* ten gebruik toegestaan, (Numismata antiqua à Marchione Jacobo Mufellio Edit. 5 Vol. in fol.) penningen ontmoet van *Domitiaan*, doch alleen met den Rhinoceros aan de agterzyde met één enkelen horen, als Parte I. Tab. 49. N. 10. et Parte V. Tab. X. No. 4. Hy haalt nog andere Schryvers aan, als *Eriazo*, *Gesner*, *Spanbeim*; doch deeze allen geeven slegts het dier op met één eenigen
ho-

horen. Het is te bejammeren, dat dit kostbaar werk van zulke slegte afbeeldingen, en graveerfels voorzien is.

De beroemde Abt *Bartbelemi* deedt my de eere den 5 Decemb. 1773. te schryven, dat 'er in het Kabinet van Medailles des Konings van Frankryk, eene kleine medaille van *Domitiaan* gevonden wierdt, op welkers agterzyde een Rhinoceros gezien wierdt met een horen voor op den neus, en een weinig hoger nog een ander, puntig, maar kleiner dan de voorste.

Het is derhalven onbetwistbaar, dat niet alleen deeze oorspronkelijke Kop, maar ook de Penningen van wylen den Heere *M. Folkes*, van *W. Hunter*, van *Duane*, en van 's Konings Kabinet van Penningen dit geschilftuk beflist en geheel en al uit den weg geruimd hebben.

Tot eene nadere opheldering zou nog kunnen dienen de kleine fraaye kopere Rhinoceros met twee horens, welken ik den 19. Octob. 1779. in het uitmuntend Kabinet van Oudheden, van *Zyne Doorlucht. Hoogh. den Landgraave van Hesen &c. &c. &c. te Casfel* gezien en voor my afgeschetst hebbe? Het is twee duimen hoog, en vier duimen lang, en even als de meeste oude Bronzen niet uitvoerig gegooten, staande op een plat vierkant voetstuk van het zelfde metaal. De voorste horen is zeer lang, en gelyk in onze afbeelding agterwaarts geboogen, de tweede is kort, en rechtstandig, vlak boven de oogen geplaatst, de staart is omgekruld: de nagels zyn op de pooten niet zichtbaar, ook zyn 'er geene ploopen, noch om den hals noch ergens op het lighaam verbeeld: waar van wy in het vervolg meerder zeggen zullen.

§. 4. Het derde voorbeeld levert ons op de zoogenaamde Mosaicke vloer, of *Pavimentum Musivum* van Praeneste, in den Tempel der Fortuin gevonden, door *A. Kircherus* afgebeeld, en door *Montfaucon* Suppl. de l'antiq. Expl. Tom. IV. p. 149. Lib. 7. C. 1. zeer breedvoerig beschreeven, en aan den Dictator *Sulla* toegeschreeven, verbeeldende de vermaakten van Egypten en Æthio-

pie, waar in een Rhinoceros voorkomt met den dubbelen horen, aan welkers aanwezigheid men zou kunnen twyffelen, indien dit, ons voorwerp, niet ten duidelykste aantoonde, dat in Africa althans de zulke gevonden wierden.

Montfaucon bewyst onderwylen de mogelykheid dier twee horens, met het gezag van *Cosmas* den Egyptenaar of Indicopleustes, die, ten tyde van Justiniaan geleefd hebbende, zegt in Æthiopiën zulk een Rhinoceros gezien te hebben. Collect. Patr. et Script. Graec. à Montfaucon Edit. L. XI. p. 334. Evenwel verdient die Monnik by my daarom te minder geloof, om dat hy, het Dier slegts van verre gezien hebbende, 'er byvoegt, dat zyne horens beweegelyk zyn, en alleen, wanneer hy in woede is, vast staan.

Dit vloerstuk door den zoo even genoemden Abt, mem. de literat. belles Lettres & Inscr. de Paris Tom. XXVIII p. 579. als door hem gezien, aangehaald, en op nieuws beschreeven Tom. XXX. p. 803. naar de Tekening van den Graave de *Caylus*, wordt door hem bewezen op een zeer losfen voet aan Sulla toegeeeigend te zyn, en eigentlyk aftebeelden de aankomst van den Keizer *Hadrianus* in het Elephants Eiland van Egypten: doch hy spreekt niets van den Rhinoceros; alleen merkt hy op, dat men door de onachtzaamheid van den plaatsnyder zeer waarschynelyk de twee horens niet hadt kunnen onderscheiden.

Het is ook zeker, dat, door het verplaatzen van dit fraai denkstuk veele brokken in wanorde geraakt zynde, 'er weinig staat kan gemaakt worden op de echtheid der twee horens.

De vermaarde *Volkman* schryft dit vloerstuk, in zyn Reisboek door Italien IV. Deel, p. 366. toe aan Sulla, en geeft een kort berigt van de grootte, pryzende den Abt *Barbtlemi* boven maate, wegens zyne fraaye uitlegging, ib. p. 367. offchoon hy in gevoelen van hem verichilde.

Onderwylen wordt dit voorbeeld gestaafd door het getuigen van allen, die in Africa, en vooral aan de Kaap geweest zyn, naame-lyk,

lyk, dat aldaar alle de Rhinocerosfen dubbele horens hebben. *Kolbe* bevestigt het zelfde, en de Heer *Biebering*, die volgens het getuigen van *T. Klein* ib. p. 33. veele jaaren lang aan de Kaap gewoond heeft, zegt nooit van Rhinocerosfen met één enkelen horen in die geheele landstreek gehoord te hebben. De Baron *van Plettenberg* verzekerde my in zynen brief het zelfde.

§. 5. Niet zonder rede kan ik hier nog byvoegen, hoe natuurlijk het onbekende Dier in het Boek van *Job*, in het vyfde Boek van *Moses*, en in de *Psalmen* voorkoomende, gebragt kan worden tot onzen Rhinoceros: vooral wanneer wy in aanmerkinge nemen, dat de allerberoemdste Schryvers over het zelve, als *Bochart*, *Alb. Schultens* en dergelyke, volstrekt onkundig geweest zyn niet alleen van het aanwezen, maar zelf van de veelvuldigheid van den Rhinoceros met den dubbelen horen, over geheel Africa.

In het XXIX. Hoofd. vs. 9. van *Job*, en in den XXII. Psalm vs. 22. komt het voor, onder de benaaming van *Réem* en *Rem*. *Bochart* meent ib. p. 48. dat dit woord een soort van Dubbelhorenige Geit zou betekenen, om dat hy den Rhinoceros met twee horens geheel niet kende, gelyk wy voorhenen reets gezegd hebben. De groote *A. Schultens* oordeelde van gelyken, dat het den Rhinoceros niet betekenen konde, omdat deeze slegts één kleinen horen hebbende, niet genoomen konde worden voor een Dier met groote horens, gelyk in de aangehaalde plaats van *Job*: daarboven dat de *Réem*, om de twee horens, hem toegeschreeven, zyn moest een wilde Stier. *Zie zyne Comm. in Jobum Vol. II. p. 1115, 16, 17.* Hy heeft niet geweeten, dat de Rhinoceros met twee horens zoo gemeen was in Africa niet alleen, maar zelfs in Asië, van waar de beroemde Wysgeer, en Natuurkundige Hoogleeraar *Allamand* verscheidene dubbele horens, en wel van *Bengalen* my den 18. July 1772. schreef ontvangen te hebben (a).

Alb.

(a) De Heer *Allamand* heeft onlangs de edelmoedigheid gehad, openlyk te erkennen misleid geweest te zyn, wegens de Koppen van Rhinocerosfen met twee Horens,

aan

Alb. Schultens, die niet dan den Rhinoceros met een afgeleeten en korten horen gezien, en wyders dergelyke afbeeldzels, gelyk die van *Alb. Durer*, enz. konde geraadpleegd hebben, meende teffens, dat de *Réém* om zyne lange horens met zulk een gedrogt niet vergeleeken konde zyn geworden. Zyne misvatting is ligt te verschoonen, om dat de Natuurlyke Historie weinig betrekkinge hadt met zyne doorgrondige Taalkunde. Onderwylen beschryft de Graaf *de Buffon* een Rhinoceros-horen, die drie voeten, agt en een half duim lang was, offchoon zyn grondstuk afgesneeden, en de horen daar door merkelyk verkort was. Daar de grootste Hartshoren van Canada slegts 3 voeten en 9 duimen lang was. Vol. VI. p. 166. Pl. 26. De grootste horens van Osfen zyn daarenboven nimmer langer dan 3 voeten en 6½ duim bevonden. ib. Tom. IV. p. 540. n. 651. waar uit ten klaarsten blykt, dat de zwaa-righeden door den grooten *Schultens* tegens den *Réém* als Rhinoceros gemaakt, hier door geheel schynen te vervallen.

Ik kan onderwylen niet ontveinzen, eene groote en onoplosfelyke moeiljykheid gevonden te hebben, hoe de Schryver van het boek *Jobs* die gedrogten uit Africa in Arabie, daar zy nimmer gevonden wierden, hadt konnen overbrengen?

De kennis, welken ik vervolgens in den Wynmaand van den jaare 1779. te Goettingen met den beroemden Ridder *van de Noordster Michaelis* gemaakt hadde, gaf my, t'huis gekoomen zynde, gelegenheid om dien grooten man met een brief over dit onderwerp te onderhouden. Offchoon dit zeer lang naa myne openbaare Lesse voorgevallen zy, kan het aan myn bestek niet hinderen, wanneer ik 'er de gedagten van dien Ridder tusfchen invlegte. Zyn gevoelen is: „dat Mozes waarschynelyk de Schryver van „ het boek *Jobs* is, en niet slegts den Rhinoceros, maar ook ver- „ schei-

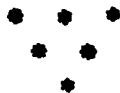
aan hem uit Afie gezonden; als zynde eerst van de Kaap de Goede Hoop derwaarts, en dus voor Asiatische naar Europa vervaardigt. *Supplem. aux Animaux Quadrup.* Tom. V. nouv. Edit. A. 1781. p. 10.

„ scheidene andere Africaanſche Dieren op Arabie te paſſe brengt,
 „ als den Elephant, en den Crocodil, die daar voorzeker nimmer
 „ gevonden worden: ook zou het Paard een Egyptiſch dier zyn,
 „ gelyk hy in zyn werkje, *Etwan von der ältesten Geſchichte der*
 „ *Pferde in Palaestina, und den benacbbarten Ländern, ſonder-*
 „ *lich Ägypten und Arabien.*” aangetoond heeft, Vid. Tom. III.
 Edit. 2. Juris Moſaici, daar het agter gevoegd is.

Sedert ik den Heere *Michaëls*, de aftekening van dezen Rhinoceros met den dubbelen horen gegeven, en in mynen brief de optelling van veele andere verſchaft hebbe, is hy tot myn gevoelen overgegaan. Zie daar zyne woorden! *Sed, quid Rhinocerosi obſerit, noſti, duo cornua. Jam banc objectionem a te edoctus totam ab dico; atque ut verum fatear, non aegre ferrem, קאל, in Rhinocerotem mutari.* „ Wat my om den Rhinoceros op *Réém* toe te „ paſſen weerhouden heeft, zyn, gelyk Gy weet, de horens.
 „ Dan, thans door U verlicht, laat ik deze tegenwerping geheel „ vaaren; en als ik de waarheid zal bekennen, zou het my niet „ onaangenaam zyn, als het woord קאל, in dat van Rhinoceros „ veranderd wierdt.”

Van zoo veel belang derhalven is G. T. de Natuurlyke Histo-
 rie, err zoo veel ſaamenhang heeft zy met de meeste Wetenschap-
 pen, dat men de uitleggingen der Schriften niet alleen over Ou-
 de Geſchiedenissen, maar zelfs der gewyde Boeken uit dezelve
 ontleenen moet!

Ik heb gezegd.

T

N A.

NATUURKUNDIGE VERHANDELING.

Over het saamenstel van den Kop van den Rbinoceros met twee Horens, en cenige byzonderheden van deeze Dieren.

§. 1. **D**e uitwendige gedaante van deezen zonderlingen Kop is zeer treffend, en schoon, gelyk uit de eerste Tafel, daar hy op een vierde verkleind, afgebeeld wordt, gezien kan worden. Het oog staat genoegzaam in het midden, van voren naar agteren gerekend; en van boven naar onderen op een derde: 't welke de cierlykheid vermeerdert.

Het beloop van het bekkeneel, vooral naar het agterhoofd toe, heeft wel iets van het Varken, evenwel zoo sterk niet als het den Heere *Pallas* (a) toegescheenen is.

De neusgaten zyn langwerpig, doch in deezen, eerst gezouten, en toen gedroogden, kop met eene plooi en onessen.

De opening van den muil van I. tot L. is vry lang. De bovenlip eindigt in een soort van vinger, waar mede het Dier zelfs zeer kleine stukjes grypen kan, even als de Elephant met den vinger van den snuit. De onderlip is breed en platachtig, in het leven sterker dan door my in de III. Tafel. I. Afbeeld. aangewezen is, althans in den Eenhoornigen. Doch liever heb ik niets willen veranderen, dan verbeelden, 't gene ik niet zag.

De Heer *A. Sparrmann* (b), die zeer veele levendige aan de Kaap de Goede Hoop gezien heeft, beschryft den snuit als voor spits

(a) Nov. Comment: Acad. Sc. Imp. Petrop. Tom. XIII. p. 447.

(b) Beschreibung des Rhinoceros Bicornis in den Schwed. Konigl. Wetenskaps Abhandlingar. 1778. p. 303. &c. De schrandere Med. Dr. *Reimarus* van Hamburg, heeft de goedheid gehad die geheele *Beschreibung* ten mynen nutte in het Hoogduitsch over te zetten.

spits toeloopende , hebbende den bovealip flegts een weinig langer: ook beeldt hy dien zoo af, en vergelykt hem met den fnuit van een Schildpad. Ik kan echter niet ontveinzen zyne afbeeldingen zeer flegt , en onachtzaam gemaakt gevonden te hebben. Die door den beroemden Heere *Allamand* (a) nieuwlings uitgegeeven zyn, verdienen geen meerder lof.

Het vel van deezen geheelen Kop is , om dat de meeste onderliggende fpieren verteerd waren , over het geheel te veel gerimpeld , en met ploojen , om volmaakt natuurlyk te zyn.

De ooren zyn groot , en overeinde fttaande , aan de randen met yle , maar ftyste hairen voorzien ; glad van binnen , en buiten ; en even beweeglyk als by de Paarden.

Het vel was fwartachtig , dik en zonder hair: De Heer *Sparrmann* merkt aan , dat het vel donker asgraauw , en knobbelig is , meest al een duim dik , uitgezonderd den buik ; daar het vel glad , dun , en vleeschkleurig zyn zoude. Ook fchryft hy het Dier een fcherp gevoel toe , gelyk ook my in den jaare 1777. te *Versailles* gebleeken is ; daar de Rhinoceros , of fchoon met fchilden voorzien , zoo gevoelig van vel was , dat hy , om het fteeken der vliegen te ontwyken , die hy om de kortheid van zynen ftart niet kan afweeren , zig geheel en al in het daar toe gemaakte wadde , op neus , en ooren naa , verfchool !

De Heer *Allamand* bevestigt op het getuigen van den Heere *Gordon* van gelyken , dat het vel knobbelig zyn zoude , behalven aan de pooten ; offchoon hy dezelve in zyne figuur met even groote knobbels zeer duidelyk heeft laaten afbeelden.

De Kop van den Rhinoceros te *Versailles* was op het oog , en in fchyn korter , om dat de plooi , die van boven den Kop langs den rand der onderkaak nederwaarts liep , zeer dik , en merkelyk dikker was dan in den Rhinoceros , dien ik in den jaare 1748. te Leiden

(a) Hist. Nat. &c. Supplement Tom. V. Nouvelle Edit. Amst. 1781. Planche V.

den afgetekend, en gebootzeerd hebbe. Ook was 'er langs het geheele jukbeen eene dikke, en eeltachtige korst, die het dier ontzaggelyker maakte. Zyn horen was tot dicht aan het voetstuk afgesleeten, het welke zy in het wilde leevende, en hunne vryheid hebbende, nimmer schynen te doen: want nooit heb ik een horen uit de Indiën, of uit Africa aangebragt gezien, die afgesleeten was. De Rhinoceros, die in Holland, en elders over 30 jaaren van veelen met my gezien wierdt, deedt het zelfde.

Het is meer dan waarschynelyk, dat het dier, welkers Kop het onderwerp van deeze Verhandeling uitmaakt, nog jong, althans nog niet geheel volwasen; veel min oud geweest zal zyn; om dat het ploegbeen nog zeer weinig verbeend, en het geheele middenshot van den neus kraakbeenig was, zoo dat ik het niet heb kunnen bewaaren, geen kans ziende om deezen Kop anders, dan door kooking, zuiver te krygen, en 'er de zout-deelen uit te haalen. De geheele neusholte is even daarom geheel ruim, en ongedeeld door my afgebeeld in de III. Afbeeld. van de Derde Tafel.

Het bekkeneel door *Sparrmann* gegeven, is geheel en al overeenkomstig met het geene wy op de II. Tafel door de I. Figuur hebben afgebeeld. Hy maakt echter geen gewag van den Ouderdom, hoewel het dier $11\frac{1}{2}$ voeten lang, en omtrent 7 voeten hoog, en 12 voeten in omtrek dik was; en dus vry naby zyne volkommene grootte schynt geweest te zyn.

In de Siberische, en andere Fosfile koppen van Rhinocerosen met twee horens, is het middenshot van zeer hegt, en dik been, steunende den punt van het neusbeen A. Afb. II. Plaat II. Dit been is te aanmerkelyker, om dat het den voorkant van het operkaakbeen, O. vereenigt met A. gelyk in de naukeurige aftekening daar van, door den beroemden en schranderen Natuurkenner *Pallas* gegeven, gezien kan worden. Dan, mischien is dit foort geheel uitgestorven, even als 'er zeer veele groote viervoetige Dieren

ren door de groote omwentelingen, die de Aardbodem van tyd tot tyd ondergaan heeft, geheel en al uitgestorven schynen; waar aan ik thans niet twyffele, offchoon ik in den jaare 1776. gelyk ik aan de Keizerlyke Academie van St. Petersburg schreef (a), rede meende te hebben om het tegendeel te moeten gelooven.

§. 2. Offchoon men de grootheden met eenen pasfer op den voetmaat kan afmeten, zal ik evenwel om den Leezer te gemeet te koomen, de voornaamfte hier ter neder stellen, en 'er nevens plaatsen de maaten van den Rhinoceros Kop met twee Horens, die door den Heere *Allamand* gemeeten is. Wy konnen ook dien thans den Kaapfchen noemen, om dat wy reets te voren hebben aangemerkt (b) dat de Heer *Allamand*, de edelmoedigheid gehad heeft. Zyn gevoelen, als of het een Afiatifche was geweest, openlyk te herroepen.

In dien van Prof. *Allamand* was : In den Onzen.

De lengte van den snuit tot de Ooren.	24 d.	:	van A. tot N. Pl. I.	26 d.
De middelyn van den voorften horen.	6	:	A, B.	6½
— — — van den Tweeden	5½	:	E, F.	6½
Affstand tusfchen de beide horens.	2	:	B, E.	7
Lengte van den voorften horen.	27	:	A, D, B.	18
— — — van den tweeden	14	:	E, F, H.	12½

De hoogte van den Kop, door ons afgebeeld, was agter den kleinen horen gelyk aan 15 duimen. De ooren lang 8½, en breed 5 duim: het oog 2 duim. breed.

De breedte van oog tot oog, dat is AB, in de I. en II. Afbeeld. van de III. Tafel, is gelyk aan 12. d. van den snuit 6½ d. van den geheelen Kop, daar de jukbeenderen meest uitfteeken, 15 d. en van de onderkaak, 12 duimen, Rhyndlandsch.

Het

(a) Act. Petropolit. A°. 1777. Parte II. p. 202. (b) Zie onze Aantekening op de 143. bladz. van dit Werk.

Het overige laat zig best op de afbeelding door de bygevoegde voetmaat kennen. Ondertuschen blykt het, dat de Kop door *Allamand* gemeeten kleiner was dan de Onze, of schoon de horens merkelyk grooter geweest zyn. Ook was de evenredigheid van den grooten tot de kleinen horens verschillende. De groote horens van den eersten was tot den kleine, naa genoeg als 2. tot 1. in den onzen, als 3. tot 2.

De *Fosfile Kop*, welke de *Keizerlyke Academie van Petersburg* my de eere gedaan heeft te zenden, is van A. tot N. gelyk de Kaapsche 26. duim. Het middenshot is geheel been, zoo dat dit bekkeneel van een ouden *Rhinoceros* schynt te zyn; en aantoon, dat de Kop van den Kaapschen, offchoon jonger, nogthans zyne uiterste grootte hadt.

De Heer *Pallas* (a) geeft de maaten op van vier fosfile Bekkeneelen, welkers langste was van 33. Parysche duimen, doch alle door elkander gerekend van 31. duim: 't welke wy om de meerdere grootte der Fransche maat boven de Rhylandfche wel op 32. duimen mogen rekenen, zoo dat deeze 6. duimen, en dus $\frac{1}{2}$ langer zynde, een merkelyk verschil te kennen geeven.

§. 3. De waare plaats van den *Eersten boren* A, B, D. Tab. I. is genoegzaam in een rechten lyn met den neus A, I. van voren. Doch in die, welke ééne en enkelen horens hebben, staat hy meerder agterwaarts. De *tweede boren* E, F, H. schiet met het agterste gedeelte F. boven het oog.

De voorste rust op de neusbeenderen, die met het opperkaakbeen een zwaar stuk been uitmaaken, gelyk in Tab. II. II Afbeeld. A, B. te zien is: de naad is in deezen Kop geheel vergroeid, doch in een jongen Afiatischen kop, dien ik bezitte, zeer zichtbaar, van A. over B. en r tot v. Die beenderen zyn daar zeer oneffen, ontvangende eene zekere papachrige stoffe, waar uit de
ho-

(a) Nov. Comm. Acad. Sc. Imp. Petrop. Tom. XIII. p. 456.

horen gevoed wordt door middel van eene groote menigte bloedvaten, welkers indrukzelen zelve in het been, zichtbaar zyn. Deze stoffe reist in het midden op met een punt gelyk in, C. en D. Fig. II. der III Tafel. gezien kan worden.

De tweede horen reist op, uit de vereenigde voorhoofdsbeenderen Tab. II. Fig. II. C. welke aldaar mede oneffen zynde, eene papachtige stoffe met vaten doorweeven ontfangen, even als by den eersten horen gezegd is; in C, s, t. is dit nogthans kennelyker.

Bontius die beweert, dat de horen op de uitpuiling van het neusbeen geplaatst staat, heeft in zekeren zin gelyk; in den Asiafischen, met éenen horen, is dit zeer duidelyk: dan 'er is die papachtige stoffe tuschen in, die zoo even beschreeven is. Maar *Kolbe* is geheel mis, wanneer hy stelt, dat de horens met het been zoodanig vereenigd zyn, van 'er niet afgeslaagen te kunnen worden zonder 'er het been by weg te neemen. Die vaste vereeniging is wel schynbaar in gedroogde koppen, maar geenzints als het dier eenigen tyd aan verrotting bloot gesteld geweest is: dan immers vallen zy van zelve af, even als Paarde hoeven, die even vast schynen te zitten als de pooten gedroogd zyn. *Sparrmann* noemt deeze vereeniging niet onaartig eene vereeniging *per synchondrosin*, door kraakbeen.

De voorste horen, die 18 duimen hoog met den punt D. Tab. I. boven den Kop uitsteekt, staat hier agterwaarts geboogen; zoo, dat hy den tweeden bynaa geheel onnut schynt te maaken; doch dit is niet altoos zoo: want ik bewaare in myn Kabinet het neusbeen van een Kaapfchen Rhinoceros, waar van de voorste horen 2½ voet lang met de punt geheel voorwaarts staat, een loodlyn immers uit de punt nederwaarts vallende zou verre buiten den snuit geraaken. Terwyl de kleine 10 d. lang even vlak overeinde staat als de kleine horen E, F. H. in den hier vertoonden kop. Tab. I. Dit dier heeft derhalven beide de horens tot bescherming, en ander nut kon-

konnen gebruiken, terwyl de andere nauyls één van beiden gemaklyk, en met voordeel zou hebben konnen aanleggen. De stand der horens zal even weinig in den Rhinoceros, als in alle andere gehorende Dieren, altoos gelykvormig zyn.

De Zweedsche Natuurkundige merkt op, dat aan beide de geslachten twee horens eigen zyn, doch dat zy niet altyd evenredig zyn aan de grootte van het lighaam, ook niet de voorste aan de agterste, maar wel dat de voorste by allen altoos de grootste is: 't welke door den Heere *Gordon* mede bevestigd wordt, zoo als de beroemde Prof. *Allamand* (a) getuigt. Ook hebben wy in de voorgaande Afdeeling dit reets duidelyk aangetoont.

In den jaare 1777. te Parys zynde, kocht ik het neusbeen met twee horens van een zeer jongen Rhinoceros, waar van de voorste, en grootste horen lang was $6\frac{1}{2}$ duim, de kleinste $2\frac{1}{8}$. De middellyn der zetels van den eersten $3\frac{1}{2}$ d. de afstand van elkanderen 1 Rhynd. duim.

Sedert heb ik nog een vierden aangekocht, dat is het voorstuk van den neus eens Africaanschen Rhinoceros met twee horens, driekant tot het einde toe, waar van de voorste zeer krom agterwaarts geboogen is met de punt, lang 25. duim: de tweede 6. duim

§. 4. Het zal der moeite waard zyn om hier eenige meerder dan deeze vier voorbeelden aan de hand te geeven, ten einde te toonen, dat de Rhinoceros koppen, of derzelve snuitstukken met twee horens meer dan een' Eeuw lang in Europa bekend geweest zyn.

Lucas Schröckius (b) melde reets in den jaare 1686. dat te Weenen door den Apotheker *Micheli* een dubbele Rhinoceros horens vertoond wierdt, waar van de grootste was drie span of 24. duimen, gekromd naar den kleinen horen, aan welken hy door middel van een gering gedeelte dik vel ter afstand van omtrent één duim

(a) ib. bladz. 10.

(b) Ephem. Med. Phys. Nat. Cunos. Dec. II. Anno V. p. 463.

duim was vast gehegd. De middellyn van den kleinen was gelyk aan dien des grooten, en de kleine horen zelf een spin, dat is 8. duimen lang, uitlopend in een scherpen punt, doch een weinig breeder dan de voorste; voor het overige genoegzaam recht. Op de lengte der horens naa, komt het overige met de gedaante, evenredigheid; en afstand van onzen hier afgeschilderden kop Tab. I. volmaakt overeen.

Schröckius trok hier te recht dit gevolg uit, dat 'er Rhinocerosen waren met twee horens; en dat derhalven de aangehaalde plaats uit *Martialis* geene verbetering vorderde.

De beroemde *Tb. Klein (a)* maakt gewag van het Natuur Kabinet van Petersburg Vol I. Part. I. p 338. als waar in Rhinocerosen met twee horens gevonden worden. Gelyk ook, dat 'er in het Kabinet te Dresden dubbele horens bewaard worden, mede van dit dier, en door vel vereenigd.

Klein geeft zelfs de afbeelding van voren, van ter zyden, en van onderen van een dubbelen horen, mede door vel vereenigd; doch deeze zyn kleiner dan van onzen Rhinoceros. Aanmerkelyk was de dubbele horen in het Deensche Kabinet door *Olaus Jacobaeus* beschreeven, volgens het getuigen van *Klein (b)*, de een was twee voeten, de andere één voet lang. *T. Bartbolinus (c)* beschryft 'er een met twee horens; vervolgens deelt hy eene ruwe schetse mede van den dubbelen horen nog op het been vast gehegd, welke by zyn tyd in de Verzaameling van *Swammerdam* den Vader, en dus over meer dan eene eeuw gezien wierdt.

Het is 'er zoo mede gelegen, dat zy in Africa dan eens de beide horens met het vel te gelyk van de neusbeenderen aflagten, dan 'er eens het geheele stuk been teffens van afhouden, 't gene evenwel niet gemakkelyk, dan in de jongen zal geschieden.

In

(a) *Quadrupedum dispositio*. Lipsiae, Ao. 1751. p. 31. (b) *Id. ib.*

(c) *De Unicornu obs. novae*. 2. Ed. Amst. 1678. Cap. 21. de Rhinocerote binis cornibus. p. 162.

In het Britsche Muſeum wordt de dubbele horen gevonden, welken *Dr. Parſons (a)* beſchreeven heeft; deeze zyn beide omtrent even lang, de langſte evenwel is van 25. duimen, ook beſchryft 'er *Edwards (b)* één paar, welke in het Kabinet van den vermaarden *Dr. Mead* gevonden wierdt.

By den Hoog Edl. Heere *Gevers*, Burgemeester te Rotterdam, wiens Kabinet zeer uitgestrekt en kostbaar is, heb ik 'er twee, mede aan één vel vereenigd, gezien in den jaare 1773, en ter zelve tyd dergelyke in het Ontleedk. Theater van die Stad.

In het Vorstelyk Kabinet van Z. D. H. den Heere *Prinſe van Orange* ziet men drie horens aan één vel vast, de derde is evenwel ſlegts een klein geſchronkelde uitwas.

De Hoog Gel. Heer *Allamand* berigte my in eenen brief van den 29. Aug. 1772. dat hy, behalven bovengemelden Kop, nog eenige vellen van Rhinoceros-Koppen met dubbele horens hadde, ſlegts van 4. tot 5. duimen lang, gezonden, zoo als hy toen meende, uit Indië, dat is van Bengalen over Batavia naar Holland; doch gelyk wy nu van hem onderregt zyn, alle oorspronkelyk van de Kaap de Goede Hoop, van daar eerst naar Baravia, en vervolgens weder naar Holland gebragt.

De beroemde *Pallas* getuigt (*c*), onnoemelyke Koppen van Rhinocerosfen gezien te hebben met twee horens, zelfs in de allerkleinſte, en derhalven in zeer jonge Rhinocerosfen. Ook ſtaat my voor in 's Prinſen Kabinet een opgevuld vel van een zeer kleinen Rhinoceros gezien te hebben, waar op de beginſels reets van twee horens zeer duidelyk waren.

Wanneer men by deeze de vier voorbeelden voegt, die ik thans in myne verzaameling hebbe, zal het getal zeer aanmerkelyk zyn; en men zal zig teffens moeten verwonderen, dat 'er niet dan

(a) Phil. Tranſact. Vol. XLII. p. 523.

(b) Glanures p. 25. (c) ib. p. 451.

dan onlangs een voorbeeld van is gevonden geworden in het Koninglyk Kabinet te Parys.

De langte der horens schynt volgens *Sparrmanns* aanmerking niet af te hangen van den ouderdom van den Rhinoceros, die te Lisfabon, te Londen, in Holland, en nu te Versailles, gezien wierden, hadden echter kleine, of liever korte horens, niet zoo zeer, om dat zy nog jong waren, als wel om dat zy ze geduurig afbleeten door wryving. De langste van die wy uit onze Verzameling opgeteld hebben, is van $2\frac{1}{2}$ voet. Te Amsterdam heb ik 'er by den Heere *Brandt* onder verscheide Asiatische horens één gezien van 3 voeten, 5 duim Rhyndlandsch. Maar de Graaf *de Buffon* maakt gewag van de zulke die $3\frac{1}{2}$, zelfs 4 voeten langte hadden, offchoon de voetstukken slegts van 6. of 7. duimen middelyn waren: 't gene niet te verwonderen is, om dat de breedte van den Kop de zelfde blyvende, geene meerdere grootte toelaat, daar de horens onbepaaldelyk in de langte, gelyk by alle andere dieren kunnen uitgroejen.

In het Kabinet des Konings van Frankryk, worden 12. Rhinoceros-horens gevonden, onder welken één 3. voeten $8\frac{1}{2}$ duim lang is (a) niet tegenstaande het onderstuk 'er afgezaagd was.

Alle de dubbele horens, gelyk A, C, D. en G H. Tab. I. heb ik uit de natuur platachtig gevonden boven de hairige kroon A, C, B, en E, G, F, en den agtersten E, H, F. bynaa altoos breeder, en platter dan den voorsten C, D. Die platheid is zydelings, zoo dat de randen voor- en agterwaarts gekeert staan! Uit de vergelyking van den horen A, D, C. Tab. I. met den horen van voren verbeeld in de L Fig. der III. Tafel, kan dit allerklaartst gezien worden.

Ik bezit nothans den horen van een Enkelhoornigen Rhinoceros, die geheel rond is, tot boven toe, en zoo schynen de meeste te zyn die uit Asië koomen.

De

(a) Hist. Nat. &c. Tom. XI. p. 207.

De horens verschillen zeer van kleur, offchoon ze meest alle ligt bruin zyn; somwylen zyn zy wit, ook bont; de witte worden voor de kostbaarste gehouden (a). Zy bestaan uit hairachtige vezelen, die los aaneengehegd zyn in het voetstuk, maar sterk aaneenverbonden boven het zelve van A, C. tot D, en van G. tot H. Tab. I. Zy zyn hier in volmaakt gelykvormig aan de zelfstandigheid der Osse horens; evenwel niet hol. Van het onderste gedeelte is de buitenschors eenigzints ruuw, en vezelachtig gelyk aan A, B, C. en E, G, F. gezien kan worden. Doch naar het midden is de zelfstandigheid poreus, vettig, en doorschynend.

Deeze horens hadden weleer eene groote prys, om dat de Indiaanen waanden; en wy dwaas genoeg waren het te gelooven, dat men uit Bekers van deeze horens gemaakt niet vergeeven konde worden; zoo groot eene kracht wierdt 'er aan toegeschreeven!

Deeze bekere zyn derhalven ook door Europa verspreid geworden: *Tb. Bartholinus* (b) beschryft zulk eenen uit het Kabinet van den Hertog van Mantua, die een omtrek van 12½ duimen hadde, en eene hoogte van 3 vingers lengtens, omtrent van 10 duim. Ook bezat volgens zyne getuigenis *Ol. Wormius* (c) een Rhinoceros-hoorene Beker, van barnsteen kleur met swarte stippen in den grond, welke in Indië zeer fraai uitgehold was.

Zelf bezit ik 'er een die gevlamd is: men kan dezelve even als andere horen draaijen, dan de zelfstandigheid is vettiger, en digt by de stoel een weinig voozer. Zy zyn geheel vol, en hebben alleenlyk eene holachtigheid van onderen, die aan den stoel, daar zy op groejen, gelykvormig is.

De Europeaanen zyn thans beter onderrigt omtrent de gift aanwyzende kracht van dezen horen, en het is niet zonder rede

(a) ib. p. 189. (b) ib. 171. (c) Olaus Wormius beschryft deezen Beker in zyn Mufeum p. 381. maar meldt niets van de Stippen.

rede dat *Sparrmann* de kracht van deeze horens zegt in lautere inbeelding te bestaan!

Wyle de Bewindhebber der West-Ind. Compagnie, en beroemde Hoogleeraar *Roëll* te Amsterdam, bezat een Rhinoceros horen, in welkers midden de draajer, die hem tot een beker vormen wilde, het begin van twee paerels ontdekte. Hy staakte zyn werk, en de Heer *Roëll* bewaarde deezen horen om zyne zeldzaamheid. Ik heb dien meer dan eens gezien; hy is nog by deszelfs Zoon den W. Ed. Heere *Roëll*, thans geheimschryver van de West-Ind. Compagnie te Amsterdam, die den 28. Febr. 1778. de goedheid gehad heeft my de nette aftekening van dit zonderling stuk mede te deelen.

Hoe 'er die paerels ingekoomen zyn, is een onoplosfelyk raadzels. Zeker is het, dat de horen 'er om henen gegroeid is, even als wy dikwerf yzere, en loode kogels zonder uiterlyk teken, in het midden der Elephants tanden rondom begroeid vinden: Waar van ik verscheidene voorbeelden in myne verzaameling bewaare. Men vindt op de zêlfde wyzen dikmaal Harte horens, en yzer gereedschap diep in boomstammen en rondom met hout begroeid.

§. 5. Zeer veele hebben op de horens gelet, om 'er het geslacht, ook om 'er de jaaren uit afteleiden: meenende dat de Mannetjes twee, en de Wyfjes Rhinocerosfen slegts eenen horen zouden hebben. Doch de dubbeld gehorende van Africa bewyzen het tegendeel; alsmede de onwederspreekelyke getuigenissen van de Heeren *Gordon*, en *Sparrmann*, die aan de beide geslachten en aan allerlei ouderdom twee horen toekennen.

Als men hier byvoegt dat *Pallas* reets opgemerkt heeft van in zeer kleine Rhinocerosfen de twee horens gezien te hebben, als mede het voorbeeld, 't welke ik in myne Verzaameling hebbe, blykt het: dat men aan allerlei ouderdom deeze verscheidenheid moet toeschryven; en teffens erkennen, dat het geene

speelende verandering in de natuur, maar eene echte *soort bepaa- lende* eigenschap is!

Het is wel waar, dat 'er eene weelderige uitwas van horen plaats kan hebben, gelyk uit de drie horens door *Parsons* aangehaald blykt, doch dit vindt hier geene toepassing: aangemerkt alle de *Africaansche Rhinocerosfen*, geene uitgezonderd, twee, en de *Afiatische slegts één* enkelen horen hebben.

De *Rammen* in *Ysland*, in *Cornwal (a)*, zelfs op het Eiland *Candie*, oudstydts *Creta* genoemd, krygen in plaats van twee, dikwerf drie, vier, somwylen ses horens, zonder daarom een byzonder geflacht uit te maaken. De schrandere Natuuronderzoeker *Zimmerman (b)* meldt daarenboven, dat in het Noorder gedeelte van dat Eiland alle de *Koejen*, wegens gebrek aan weiden, met verrotte visch wordende gevoed, zonder horens zyn; terwyl de *Koejen* van het *Zuidelyke* deel van *Ysland*, even als de onze, alle gehoord zyn. De Heeren *Verdun*, de Ridder *de Borda*, en *Pingré* naar het Noorden gezonden om *Sterrekundige Waarneemingen* te doen, hebben hêt zelfde *(c)* aangetekend. Dan, nader by is de *Waarneeming* my te *Hamburg* door den Heere *J. Schubach* een door verstandig, kundig en zeer aanzienlyk *Koopman* aldaar, medegeedeeld, omtrent sommige *Jutische Ossen* zonder horens, die men te *Hamburg* tot de *vetweidereye* verkiest, en van welke ik zelf eenen kop gezien hebbe.

My is verzekert, dat men op den *Noordelykste Eilanden* van *Schotland* mede het *verlies* der horens in de *Ossen* waarneemt, als
me-

(a) *Pallas Anim. Specileg. Fascic. XL p. 70.*

(b) *Specimen Zoologiae Geographicae Sect. IV. §. 30. p. 111.*

(c) *Voyage fait par ordre du Roi en 1771. & 1772. Paris 1778. Tom. I. p. 253. La prairie (en Islande) qui ne s'étend pas bien loin étoit assez riante: — toutes les brebis, que nous y vîmes avoient 2. cornes. & nous n'en avons point remarqué qui en eussent d'avantage, la plupart des vaches en manquoient absolument, &c.*

mede dat de zulke naar Engeland by menigte overgezonden worden. Echter verklaare ik ze daar nooit gezien te hebben.

'Er vallen ook elders dergelyke speelingen in den Natuur voor. De Heer *van der Steeg*, beroemd Geneesheer op Batavia, zondt my met veele andere fraaje Geraamtens van Afie den Kop van een vyf jaarigen Buffel zonder eenig bewys van horens: daar in tegendeel de Heer *Hoffmann* my 'er één zondt, welkers horens zoo buitengemeen lang zyn, dat de punten $8\frac{1}{2}$ Rhynl. voeten van elkanderen staan.

De altoos yverige, en oplettende Natuur Onderzoeker *Pallas* heeft ons onlangs, in zyne *Neue Nordische Beytrage, I. Band.* medegedeeld, dat hy in *Irkusk*, by den Heere *von Bril*, Buffels zonder horens gezien hadde, die uyt het Mongulsche in China overgebracht, zoo wel daar, als in Moskow, voortgeteeld hadden. Deeze schynen in China zeer gemeen; het is dus niet onmogelyk, dat de Buffelskop zonder horens, my door den Heere *van der Steeg* gezonden van dat soort geweest is, ten zy hy van Madagascar oorsprongelyk was, om dat daar en ook in Africa, volgens het getuigen van den Heere *V. de Bomare*, (a) Ossen zonder horens gevonden worden. De Heer *Pallas* heeft my door zyne aanhaaling doen denken om *Aelianus* naa te zien; die (b) zeer klaar aantoot; dat de Ouden, reets ten tyde van *Democritus* Ossen zonder horens van naby gekend hebben.

Dan: ik keere van deeze uytweiding terug tot den Rhinoceros: aan welken *Linnaeus* in zyne XII. uitgaave van den jaare 1766. Afie, en Africa ten Vaderland toekent, en (a) het getal der horens slegts voor eene toevallige verandering, en voor geen wezenlyk merkteken van soort-verschil aanziet. Hy verdient echter deswegens ontschuldigd te worden; om dat de nadere ontdekkingen nauwlyks

(a) Diction. *Beauf.* p. 303. et 304. ib. Col. 2.

(b) Lib. XII. Cap. XX. p. 684. (c) Gen. 36. p. 104.

lyks zedert vier jaaren, en derhalven naa zyn dood gedaan, dit nu eerst beflisd hebben.

Men moet evenwel voor geen tweeden of derden horen neemen de horenachtige uitwasfen, die fomwylen, gelyk by den Rhinoceros te Versailles, tusfchen den horen, en het agterhoofd in het midden uitgroeien. Dit dier hadt 'er zulke twee, die hy te groot wordende afwreef.

De ondervinding heeft onderwylen doen zien, dat 'er met *drie echte borens*, een enkele keer, gevonden worden. De Heer *Zimmerman (a)* bevestigt dit met het getuigenis van *Hamilton*, die zulk een kop, met drie agter elkanderen staande horens ontmoet zou hebben. *Pallas (b)* geeft 'er een netter verhaal van; naame-lyk, dat de voorfte horen 18. de volgende 12. en de derde 8. duimen lang was.

Ondertusfchen verwondere ik my, dat *Zimmerman (c)* aan *Pallas* de meening toefchryft, als of deeze vermenigvuldigde horens een teken zouden zyn van eenen toeneemenden ouderdom. Terwyl de Heer *Pallas* zig, mynes bedunkens, geheel anders uitlaat: want van den tweeden horen spreekende zegt hy: *(d) quod senioribus Rbinocerotum plerisque adesse arbitror, quodque saltem in Africanis adolescentulis jamjam propullulat*: dat is: „ welke ik oor- „ deele dat in de meeste oude Rhinocerosfen gevonden zal wor- „ den; doch die voorzeker in de nog jonge Africaanfche reets „ uitbot.” Hy voegt 'er in eene aantekening onmiddelyk by. *Cornua duplicia innumera vidi, & in tenera aetate fere simul prorumpunt.* „ Ontallyke dubbele horens gezien te hebben, die „ reets in de eerste jeugd met den anderen genoegzaam te gelyk „ uitwasten.

§. 6. De Oogen verdienen geene mindere opmerking. *Dr. Parsons*

(a) ib. p. 379. (b) Comm. Acad. Sc. imp. Petropol. Tom. XIII. p. 457.
(c) idem. ibidem. (d) ib.

Jons was (a) van gedagten, dat zy als in de Varkens zeer dof waren; 't gene my nimmer zoo is voorgekoomen, maar wel het tegendeel, dat zy wyde en ronde oogleden hebbende levendig van gezigt zyn. Daar de Varkens, van naauwe oogen en met veel ooghair voorzien, geen glans op het oog schynen te hebben. Myne tekeningen, en schilderye, schoon meer dan 30. jaaren geleden van den Asiatischen Rhinoceros gemaakt, toonen duidelyk aan, dat hunne oogen levendig, en zegt zyn: ook heb ik het zelfde te Versailles in den jaare 1777., wederom in het levendige dier bewaarheid gevonden.

T. Klein oordeelt van gelyken (b) dat hunne oogen klein zyn, en zy geene voorwerpen zien kunnen, dan die vlak van voren zyn. Uit de I. Afbeeld. Tab. III. A—B. zou men eerder moeten besluiten, dat zy volstrekt geen voorwerp van voren zien zouden; omdat de beenige rand van het ooghol T. III. Afb. der zelfde Tafel zeer sterk uitpuilt.

De Heer *Pallas* vergelykt ze by het uitsteeken van een dak of luffel, (c) *Orbitarum cava ampla subgrundio limitata*. Doch uit deezen dooden, en ingedroogden Kop kan men dit niet recht beoordeelen; ook vind ik in de tekening van den levendigen Rhinoceros door my in den jaare 1748. vlak van voren gemaakt, dat de oogen zeer duidelyk voorwaards als A, r. in de I. Fig. van de III. Tafel beschouwd kunnen worden: en dat zy derhalven, even als andere viervoetige Dieren, welkers oogen Zydelings geplaatst zyn, de voorwaarts staande voorwerpen vry wel zien kunnen. Hetzelfde was ook waar in den Rhinoceros te Versailles.

De Graaf *de Buffon* (d) oordeelt dat zy slegt-zien, door dien zy in evenredigheid van hun lighaam zeer kleine oogen hebben: welke flotrede ons niet aanneemelyk voorkomt, om dat wy met onze, nog veel kleinere oogen meer dan $\frac{1}{4}$ van het rond des Gezigt-

(a) ib. p. 531. (b) ib. p. 27. (c) ib. p. 450. (d) ib. p. 197.

zigteindens zien kunnen. Het ſchynt ongerymd, dat eene Muis minder wel zoude kunnen zien dan een Paard, om dat haar oog zoo veel kleiner is: het veld mag verſchillen, maar geenzints de netheid der afbeeldzels van de Voorwerpen op het netvlies, daar het voornaamelyk, en alleen op aan komt.

Wy hebben reets de maat gegeven van den geheelen Kop, en de nette plaats aangeduid van het oog: wanneer wy de afbeeldingen van *D. Parsons* met de onze vergelyken, zal het blyken, dat hy de oogen te veel naar voren, en te hoog geplaatst heeft. *Allamand* is in de zelfde fael gevallen; *Sparrmann* is mede niet naukeurig hier in geweest: Hy ontkent even als de anderen aan den Rhinoceros een ſcherp gezigt, doch op welk eenen grond, heb ik uit zyne beſchryving niet kunnen opmaaken; en veel eer het tegendeel, aangezien hy opzettelyk aanmerkt, *dat het dier zig des daags om de bitte ſtil houdende, des avonds, des nagts, en des morgens eet*, het welke voorzeker ſtrydig is met een dof en ſlegt gezigt.

My ſtont voor, dat de oogappelen, en *pupille* rond waren gelyk in den Elephant, ik heb dit in den Levendigen te Verſailles op nieuws waargenomen, en zedert in myne ſchilderye en tekeningen op de verkooping van *Gronovius* Kabinet wederom ingekogt, nog ſterker bevestigd gevonden.

§. 7. Aangezien wy nergens afbeeldingen ontmoeten van de bekkeneelen des Rhinoceros, heb ik het zelve van ter zyde op de tweede Plaat, en vlak van voren op de derde afgebeeld.

A, B, C, D. toont de gedaante van den Kop aan, en het opreifen der voorhoofds, wands en agterhoofds beenderen tot in D. De naaden, die deeze zoo duidelyk in het Kalf onderscheidden, waren in deezen volwasfen Kop meest allen vergroeid: in de I. Afbeelding is het bekkeneel zoo als het is afgeſchilderd, in de II. heb ik de naaden aangewezen zoo als ze geweest zullen zyn, toen

toen het dier nog jong was, en daar omtrent heb ik de nog zichtbaare overblyfzelen naar den Kop van den jongen Afiatischen Rhinoceros vervolgd. S, E, G. is de knobbel van het agterhoofd, welke door den bovensten wervel ontfangen wordt. K. de gehoorweg. H, L, R. het uitsteekzel van het slaapbeen, met f, z, e, y, a, g, het geheele juk, en het jukkebeen uitmaakende.

T: De groote, en ruuwe knobbel van het voorhoofdsbeen, den voorrand van het Ooghol toestellende. U, het nagelbeen, waar in de twee traanbuizen q, en p. door een beenigen knobbel v. wel van een gescheiden zyn, doch zig weder schieyk vereenigen in p.

X. Het tweede paar gaten tot doorlaating van de gezigtzenuwen. W, Y. de buis, door welke de tweede tak van het vyfde paar zenuwen loopt. Z. Het gat, *sphæno-palatinum*, gaande door een been, 't welk door het wigge en verhemeltesbeen gemaakt wordt, tot doorlaating van eenige takken, welke het vyfde paar zenuwen binnen in den neus verspreidt.

O, P. Het *Complementum van Galenus* het voorste opperkaakbeen, door de hedendaagfche Ontleders het *Os intermaxillare* genaamd, 't welke in den Kaapfchen Rhinoceros geene tanden bevat. *Sparrmann* heeft deeze beenderen, schoon niet zeer duidelyk, echter zonder tanden afgebeeld.

Dit voorste opperhaakbeen is anderzints gelykvormig aan dat van den *Orang Outang*, gelyk in de II. Tafels II. en IV. Afbeeld. Q, R, S. aanwyst. Wy hebben daarvan in de 2. §. van het VII. Hoofddeel bladz. 75. zeer breedvoerig gehandeld.

Het opperkaakbeen bevat aan beide de zyden VII. kiezen, welk getal mede door de Heeren *Allamand*, en *Sparrmann* bevestigd wordt.

De onderkaak, gelyk uit de III. Afb. van de tweede Tafel gezien kan worden, is vry zwaar, en met de bovenkaak zoodanig geled, met e, a. dat zy zeer weinig zydelings beweegen kan;

X 2

ook

ook beletten zulks de kiezen, gelyk byzonderlyk in de I. Figuur van de Tweede, en in de III. Fig. van de Derde Tafel gezien kan worden; de bovenste kiezen immers schieten aan beide de zyden zoodanig over de onderste henen, dat zy de zydelingsche beweging van de onderkaak volstrekt beletten; en klaar aantoonen, dat dit dier de spyze vermorzelt, en niet maalt. Deeze gisfing is thans door *Sparrmann* bevestigd; hy vindt immers in de maag gekaauwde wortelen, en boom-takken, ter grootte van een vingers-lid; en onderscheidde 'er zelfs de ge-doornde *Stapelia* plant tusfchen in.

De zydelingsche beweging wordt ook belet door de dwarsstaande holte in het jukbeens uitfteekzel L. welke met een sterken knobbel tot in I. nederwaarts schiet.

De onderkaak heeft van voren mede geene tanden, gelyk blykt in haare zydelingsche afbeelding Fig. III. Tab. II. r, en inzonderheid in de aftekening van voren, in de III. Fig. van de Derde Tafel.

Allamand, en *Sparrmann*, bevestigen beide, dat de *Rhinoceros* voor geene tanden heeft.

§. 8. De tanden van den *Rhinoceros* vereifchen eene nettere befchryving; aangezien men als nog geene gelegenheid gehad heeft om het Bekkeneel in Europa naukeurig naategaan.

De Ridder *Linnaeus* zegt flegts: *Dentes primores utrinque duo remotissimi, obtusi.* (a) „Zy hebben twee voorfte tanden onder en „boven, verre van een gezonderd, en ftomp.” *Daubenson* is omtrent het getal een weinig oplettender geweest, want hy geeft den *Rhinoceros* 28. tanden, 4. van voren; dat is aan beide de zyden onder en boven één, en vervolgens 6. kiezen op gelyke wyze. Maar hy heeftze alleenlyk geteld in den levendigen *Rhinoceros*: 't welke indedaat niet dan zeer moejelyk heeft konnen gefchieden.

Pal-

(a) *Syst. Nat. ib. Gen. 36. p. 104.*

Pallas (a), die geene andere dan fosfile, en uit Siberie opgedolvene koppen van den Rhinoceros gezien heeft, merkt met verwondering op, dat hy in vier derzelven geene holtens, nog overblyfzels van snytanden heeft kunnen vinden. Ook, dat hy in den gedroogden Rhinoceros kop, welke in het prachtig Natuur-Kabinet van Z. D. Hoogheid den Heere *Prinse van Orange* bewaard wordt, geene snytanden heeft kunnen ontdekken: hy besluit derhalven zeer billyk, dat alle de Schryvers, als *Parsons*, *Linnaeus*, *de Buffon*, en *Chardin*, daar omtrent gedwaald hebben.

De waarheid van deeze opmerking blykt te klaarer in deezen kop, gelyk op de II. Tafel gezien kan worden; 'er zyn immers, onder en boven aan beide de zyden *zeven* kiezen, derhalven *agtentwintig*, gelyk *Daubenton* bepaalt; en *Pallas (b)* uit de kassen der kiezen zeer wel geoordeeld heeft; schoon onzeker, of hy 'er zes, dan zeven aan ydere zyde toe zou kennen.

Ik noeme ze alle *kiesen*, niet alleen om de kroonen, die by allen plat, en zichtbaar zyn, maar ook om de wortels; want de vier voorste door *Linnaeus* voor tanden aangezien, hebben even als de volgende dubbele wortels; en dus eene eigenschap, die zoo veel my bekend is, in geen één eenig Dier aan de voorste tanden gevonden wordt.

Ook blykt het uit de voorste opperkaakbeenderen, de *complementa* O, P. Tab. II. en III. dat zy 'er geene tanden in hebben; van gelyken vindt men 'er geene haaktanden, die anders tusfchen de snytanden en kiezen in staan moesten.

De Heer *Pallas* heeft deeze kleine opperkaaksbeenderen, of *osfa intermaxillaria* niet kunnen zien in de fosfile koppen, doordien zy om de kleinheid, en losse vereeniging met het opperkaakbeen zoo wel als de kiezen, jaa veel eer, moesten verlooren gaan. Ook heb ik dezelve met moeite bewaard. Men moet zig derhalven niet

ver

(a) ib. p. 454. (b) ib. p. 453.

verwonderen, als *Pallas* zegt (a), dat het gehemelte gespleeten is, daar by de andere dieren de snytands gaten, de *foramina incisiva*, gevonden worden. Men verbeelde zig, dat de beide aangehaalde beentjes O, P. geheel weg waren, en men zou het zelfde oordeelen!

Wanneer ik aan de Keizerlyke Akademie te *Petersburg* de beschryving en aftekening van deezen Kop, ook van den onderkaak gezonden hadde (b), antwoorde my de Heer *Pallas* (c) op eene zeer vriendelyke, en zeer bescheidene wyze van als nog te twyffelen aan het getal der tanden, meenende, dat de overblyfzels dier tandhollen niet alleenlyk zichtbaar waren in de opper, maar ook in de onderkaaken der fosfile *Rhinoceros* koppen? Ik gebruikte de vryheid hem onder het oog te brengen, dat de voorstukken van de opperkaakbeenderen, O, P. in alle andere dieren de snytanden bevattende, hier geheel zonder waren: terwyl het getal van XXVIII. echter vol bleef. Deeze aanmerking stemde hy toe in een volgende brief (d) blyvende evenwel aandringen op de klaarblykelyke overblyfzels van tandhollen van voren in de onderkaak.

Hoe zeer ik nog oordeele, dat deeze overgebleevende holtens, in den volwasfenen staat, in de daat geene tanden bevatten, gelyk ik aan dien onvermoeiden Natuuronderzoeker gefchreeven hebbe den 23. Nov. 1778. Zoo moet ik echter bekennen, thans in dit stuk een minder klaar doorzigt te hebben, sedert ik van den meermaalen geroemden Heere *Hoffmann* van *Batavia* het bekkeneel gekreegen hebbe van een zeer jongen Eénhoornigen *Rhinoceros*, welkers lengte, by voorbeeld van A. tot E. Tab. II. nauyls één voet

(a) ib. p. 452. (b) Zy zyn gedrukt in de N. Comment. van den jaare 1777. Parte II. p. 193. et seq. alleen beklage ik my, dat die plaaten zoo weinig aan myne zeer net getekende afbeeldingen beantwoorden.

(c) Den 2. Maart 1777. (d) Den 1. May 1777.

voet lang is. De voorftukken der opperkaak, O, P. zyn *Eén en één half duim* lang, daar ze in den grooten Kop flegts *Eén duim* langte hebben. In deeze voorftukken zyn zeer duidelyk twee tandhollen, welkers voorfte veel grooter dan de naastvolgende is. Daarna is 'er een afstand van één duim, eer de derde kies begint, waar agter nog vier groote volgen, en de kas voor de vyfde. Zoo dat 'er met die twee voorfte tandhollen, juist *zeven* zyn aan beide de zyden!

In de onderkaak van dien zelfden kleinen Kop is mede een afstand tusfchen de voorften tand, of kies, en den tweeden: ook is de kas van deezen voorften zeer groot aan beide de zyden, hebbende nog twee kleine holtens naar de vereeniging der twee onderkaaksbeenderen, die gediend fchynen te hebben tot de melktanden, nu reets al verwisfeld; anders waren 'er geene VII. maar VIII. tandhollen. De geheele gedaante komt wyders overeen met de 3. Fig. van de 16. Plaat des XVIII. Deels der *Nov. Comm.* van de Petersburgfche Akademie.

Het is van gelyken zeer aanmerkelyk, dat op die plaats in de onderkaak van den volwasfenen Tab. II. Fig. III. by r. ook kleine diepe holtens gevonden worden, die ik gemeend hebbe te dienen, even als by ons, aan de boven kaaksbeenderen agter de fnytanden, tot fterker inhegting van het tandvleesch: want zeker is het, dat daar geene tanden gezeten hebben.

In het Natuur-Kabinet van de Leidsche Akademie wordt nog een stuk van de onderkaak eenes grooten Rhinoceros bewaard, welke dé Heer *Allamand* my in den jaare 1779. vergund heeft af te tekenen, in welker voorkant niet alleen geene tanden zyn, maar het uiterfte van het kaakbeen van het begin der kiezen wel 2 Rhynd. duimen af staat. Het gagel is 'er op gedroogd, en men ziet 'er twee putjes in; juist boven de plaats daar ik gezegd hebbe de holtens te zyn, by r. Hoe het ook zy, alle Natuurkenners koo-
men

men hier in over een, dat de voorste tanden, of kiezen, by de Rhinocerosen zeer verre van elkanderen afstaan.

Onderwylen zyn in de fosfile koppen die voorste stukken van de opperkaak, sterk uitgegroeid, vereenigd met elkanderen, en met het dikbeëdig middenshot van den neus zoodanig in een gesmolten, dat 'er geene schaduwe van te zien is.

De *canales incisivi*, de snytands - buizen, of gaten, worden in onzen Rhinoceros kop, niet gevonden, om dat het been daar ontbreekt, maar zy zyn zeer duidelyk in den *fosfilen kop* my door de Keizerl. Akademie ten geschenk gezonden: ook zyn ze zeer nitnemend afgebeeld door den Heere *Pallas*, in de 3. Fig. van de IX. Plaat der Verhand. van die Akademie, het XIII. Deel. De Heer *G. A. Muller (a)* heeft dezelve mede afgebeeld, en duidelyk aangetekend in de opperkaak van den Rhinoceroskop met twee horens, welke in den jaare 1728. by *Quedlimburg* uit den grond gegraven is.

Het neusbeen maakt met het middenshot in deezen, en alle fosfile Rhinoceros koppen eenen krommen lyn, loopende van A. tot O. Fig. II. van de II. Plaat.

Misfchien is 'er standvastig zulk een verschil tusfchen de twee, en Eénhoornige Rhinocerosen? misfchien is de Kop door den Heere *Pallas* in het XVII. Deel der N. Comm. Petrop. pag. 597. beschreeven, en op de XVI. Plaat afgebeeld, mede van een Rhinoceros met één horen, zoo als de geheele gedaante te kennen geeft? Misfchien verschilden de Rhinocerosen der oude waereld van de hedendaagfche? Hoe het ook zy, zoo vereischt de voorzigtigheid, dat wy nog eerst de ontleëding van meerdere versche
en

(a) Beschäftigungen der Berlinischen Gesellschaft Naturforschender Freunde. 2. Band. N. XVII. p. 340. Tab. X. Fig. 3. g, h. Als ik in den maand July 1780. te Berlin was, heb ik het genoeg gehad deeze beenderen te zien, zy zyn nu in het Kabinet van die Maatschappye.

en jonge koppen raadpleegen, eer wy iets stelligs besluiten: doch daar toe doet zig, als nog, weinig hope op.

In den levendigen Rhinoceros te Versailles, heb ik intusfchen zeer duidelyk, zoo boven als onder, een ruimen afstand gezien tusfen de voorfte kiezen, zoo als ik ze noeme. De Hoogleeraar *Sanders* (a) die eene vry goede beschryving van deezen gegeven heeft, weigert hem van gelyken snytanden. Ook fchryven wy de Rhinocerosfen allen toe voor boven geene tanden te moeten hebben, om dat de opperlip een foort van vinger uitmaakt, die hun, even als den Elephant, dient om kleine dingen aan te grypen, en in den muil te brengen: in welk geval ook de voortanden aan de onderkaak onnut, en hinderlyk zyn zouden.

Onderwylen zou de Rhinoceros het eenigfte dier niet zyn, welkers voortanden wyd van elkander afgezonderd zyn; men ziet het immers in het Egel-Varken.

§. 9. Het hersfenhol is in evenredigheid van den kop, en uitgestrektheid van het dier niet groot, gelyk gezien kan worden in de II. Plaat, II. Afbeelding, E, l, m, n, o. G. zynde flegts 8. duim diep, en 6. duim. hoog. In de opgegraavene Rhinoceroskoppen door *Pallas* beschreeven, waren de breinkasfen kleiner dan in den onzen, offchoon zy bynaa een half voet langer waren. Die verandering kan van andere omftandigheden afhangen. De fosfile koppen zyn alle fmaller, langer, en minder hoog: ook zyn in alle viervoetige dieren, welkers kaaken fterk vooruitfteeken, gelyk in de Koejen, Paarden, enz. de hersfenhollen klein. De kaaken fchynen de lengte van den hals te gemoet te koomen, op dat het dier te gemakkeelyker van den grond eeten zoude.

In den kleinen kop van den Eénhoornigen Rhinoceros, fchoon geen voet lang, was deeze holte evenwel 5½ duim. diep, als 2, 1. daar die in de volwasfene, althans *fosfile* koppen is als 3: 1. Het volgt

(a) Naturforscher XIII. Stuck. bladz. 3. enz.

volgt ook uit den algemeenen regel der natuur, dat de kaaken by den aanwas der dieren gelyk ook in de menschen, merkelyk meer uitgroejen dan het hersfenhol. Onderwylen vind. men nimmer de hersfenen evenredig aan de grootte van een eenig dier, maar wel de kaaken evenredig aan den hals, en tot het byzonder voedzel geschikt: de pooten aan de kracht zwaarte en snelheid der dieren.

Wanneer men den zetel van den voorsten horen B. Tab. II. Fig. II. vergelykt met het middenpunt van beweeging der knobbe- len van het agterhoofds been E. blykt het duidelyk, dat de kop niet veel langer zyn konde, of het dier moest zyne kracht verliezen; t en ware de kop in D. hooger oprees, naamelyk dat D, E. lan- ger hefboom wierdt, om met de zelfde nek-spiereu meer geweld te kunnen doen. Waarfchynelyk is dit mede eene rede waarom de Rhinoceros geene sny-, nog haaktanden heeft ?

Om de onkosten van dit werk niet onnodig te verzwaaeren, heb ik het bekkeneel van onderen niet in plaat laten brengen; ook den Leezer niet willen verveelen met de nette beschryving der gaten, tot het doorlaaten der bloedvaten en zenuwen geschikt; zeer weinige immers kunnen belang stellen in de kennis dier deelen.

Tot opheldering van de fosfile koppen, in Siberiën gevonden, heb ik 'er by myne Verhandeling eene nette aftekening van gezon- den aan de K. Akademie te Petersburg, welke de Heer *Pallas* zorg gedraagen heeft, dat in het II. Deel der *Comment.* van 1777. ge- drukt is geworden, daar de leergierige Natuur-vorschers zig hier omtrent geheel voldaan zullen vinden.

Het tongbeen schynt niet te verschillen van dat der Paarden, doch met de tong weggenoomen zynde, waren slegts de lange stuk- ken aan den kop gebleeven. Dat van het kleine kopje was mede gebrekkig.

Het ploegbeen was zeer klein; en zeer teder, bestaande uit een
dub-

dubbeld, wyd van een staand blad, om het kraakbeenig midden-
schot te ontfangen.

Voor in het neushol, ziet men Tab. III. Fig. III. zeer duidelyk
de twee sponsachtige beenderen A, en B. Wanneer ik deeze hollig-
heid met haare beenderen vergelyke met die van Leeuwen, Hon-
den, en alle zulke dieren, welkers reuk zeer fyn en scherp is, kan
ik my niet genoeg verwonderen over het gevoelen van *Sparrmann*,
dat de reuk in dit gedrogt zoo scherp zyn zoude van te vereifchen
dat men tegens den wind den *Rhinoceros* naderen moest om niet
besprongen te worden?

Al het overige tot den kop, en het bekkeneel betrekkelijk schynt
my toe uit de afbeeldingen zelveu genoegzaam opgemaakt te kon-
nen worden; ik gaa daarom over tot andere byzonderheden van
den *Rhinoceros*, die tot nadere opheldering van schriften der Ou-
den, of tot de volmaaktere kennis der eigenschappen van dit dier
behooren.

§. 10. Van de voortteeling, en inzonderheid van de plaatsing
van het teellid behoort iets gezegd te worden, om dat *Plinius* (a)
zoo stellig verzekert, *Coitus averfis Elephantis, Camelis — Rhino-*
ceroti — quibus averfa genitalia. De verzaameling der Elephan-
ten, Kameelen — van den *Rhinoceros* — geschiedt ruggelings,
om dat hunne teeldeelen agterwaarts gekeerd zyn. *Solinus* (b)
verzekert het zelfde om dat zy agteruit wateren. *Parsons* die zeer
omftandig is in de beschryving van het teellid schynt (c) van het
zelfde gevoelen; waar by de Graaf *de Buffon* (d) zig mede schynt
gevoegd te hebben.

De Heeren *Sparrmann* en *Gordon* verzekeren beide, dat hy ag-
teruit watert, echter voegt 'er de Heer *Sparrmann* opzettelyk by,
dat dit uit zinnelykheid geschiedt, welke dit dier inzonderheid be-
mint;

(a) Lib. X. §. 83. p. 577. (b) Cap. 27. p. 20.

(c) ib. p. 535. (d) ib. p. 185.

mint; zoo dat hy zyne mest altoos op eene en de zelfde afgelege-
ne plaatse brengt.

Wanneer ik den Kameel, den *Agonti*; en veele dergelyke dieren, die agteruit wateren, beschouwe, vind ik geen zamenhang tuschen het agter uitwateren, en het agterwaarts of ruggelings verzaamen! De Schepper konde om verscheidene redenen den waterweg zoo schikken, dat het dier, om zig niet te bezoedelen, agteruit waterde, zonder daarom gewild te hebben, dat het zelfde lid ter voortteeling moete dienen, niet weder voorwaarts gebragt konde worden? In de *Agonti*, de 2 spec. van Muizen volgens *Linnaeus*, ontdekte ik eene dunne spier, welke met de voorhuid vereenigd, het lid slap zynde, agterwaarts trekt; maar eene andere veel sterker mede aan de voorhuid vereenigd, en aan de buikspieren om den navel gehegt, die het gezwollen zynde ter voortteeling geheel voorwaarts rigt. De Heer *Sparmann* is mede van gevoelen, dat de Rhinoceros waarschynelyk eene spier heeft om het teellid naar voren, te brengen. Doch hy heeft haar niet naagespoord. Als men de Ontleedkundige beschryvingen van den Leeuw, en de Kameel naagaat, zal men gewaar worden, dat men de uitwendige spieren, naamelyk die ik by den *Agonti* waargenoomen hebbe, geheel en al voorby gegaan is.

De Elephant watert niet agterwaarts, maar altoos, vooruit; gelyk dagelyks gezien is, wanneer het mannetje in de diergaarde van Z. D. H. den Heere *Prinse van Orange* was, die tot voortzetting der Wetenschappen, de goedheid gehad heeft my de ontleding van dat gestorvene dier toetestaan, en waar van wy voorneemens zyn eerlang de Ontleedkundige Beschryving en afbeeldingen te geeven. Dit scepzel hadt zulk eene spier, als de *Agonti*, om dat het vooruitwatert geheel niet nodig.

Te Verfailles zynde, heb ik gelegenheid gehad te zien, dat by den Rhinoceros, zullende wateren, het mannelyk lid voor eene gedeelte rederwaarts uit de voorhuid schoot; welke, als
een

een leggende romynsche , uit het ondereinde een tweede deel veel dunner dan het eerste, en met een foort van platachtig hoofdje voorzien, voort bragt, hangende zoo laag, dat het meestal, tegens dien tyd, op den grond sleepte. Het kwam my voor, dat uit het nederhangend lid de pis recht nederwaarts liep. De langheid van hetzelfde scheen, behalven dat, geheel en al strydig met eene agterwaardsche verzaameling.

Het mannyk lid van den Rhinoceros is door *Edwards (a)* zeer slegt afgebeeld; Dr. *Parsons* heeft 'er eene naukeuriger aftekening van gegeven (*b*), doch ook die verschilt merkelyk van 't gene ik te Versailles gezien, en, tot beter onthoud voor my, naar het leven afgeschetst hebbe.

Dan, wat zullen wy nu zeggen van de Heeren *Sparrmann*, en *Gordon*, beide ooggetuigen? *Sparrmann* verzekert dat het gelyk-vormig is aan dat van een Paard; en *zeer veel verschilt van het mannyk lid des Eénhoornigen Rhinoceros door Parsons beschreeven. Gordon*, of *Allamand (c)* in tegendeel, verzekert, dat het lid *precisement*, juist even eens is, als het gene *Parsons* afgebeeld heeft en beschreeven!

Het is gansch niet onmogelyk dat dit lid in den tweehoornigen Rhinoceros verschillende is van dat des Eénhoornigen, door *Parsons* en *Edwards* afgebeeld: welke nogthans zeer van elkanderen verschillen, en ook van den Verfaillischen Rhinoceros, welkers lid ik duidelyk gezien, en getekend hebbe.

Dit is nogthans zeker uit het gene wy van den Agonti, en Kameelen aangemerkt hebben, dat het oud spreekwoord, *retromingit, ergo retrocoit*, „het dier watert agterwaarts, en verzaamelt „daarom ook zoo”, geheel geen grond heeft, en onwaar is.

Gelyk by de Elephanten, zoo schynen ook hier de ballen inwendig binnen in het lighaam geslooten te zyn; daar is althans geen
bal-

(a) Glanures p. 25. (b) ib. p. 535. (c) ib. p. 11 & 12.

balzak noch by den *Eénboornigen*, zoo als my te Versailles gebleeken is; noch by den *Tweeboornigen*, gelyk *Gordon* verzekert en *Sparrmann*, die 'er byvoegt dat zy inwendig in den buik by de liefchen gelegen zyn; zy zouden derhalven hier in met den Egel overeenkóomen.

§. 11. De Rhinoceros wordt ons door alle de oude Schryvers als de vyand voorgesteld van den Elephant. *Strabo* (a) verzekert dit op het gezag van *Artemidorus*; ook dat hy deezen den buik opscheurt met zynen horen! *Plinius* meldt dit (b) nog veel omstandiger; naamelyk, dat hy de geboren vyand zynde van den Elephant, eer hy ten stryde gaat, zynen horen tegens een steen scherp maakt, en by den aanval des Elephants buik, wel wetende dat die de zagste is, tracht te kwetzen.

Solinus volgt hier in *Plinius* woordelyk naa (c). En *Cosmas* de Egyptenaar door deeze vooroordeelen misleid, verzekert hetzelfde. Ook is het thans moejelyk zig van zulke vooroordeelen te ontdoen, vermits dezelve nog dagelyks op allerlei wyzen voortgeplant worden; gelyk onder anderen in de anderzints niet onartige prent van den beroemden Dieren-tekenaar *Job. El Reidinger*; die in zulk een gevegt den Rhinoceros zyn horen in den buik des Elephants stootende, zeer geestig heeft afgebeeld.

De Graaf de *Buffon* merkt met zeer veel recht aan (d) dat dit een louter verdigtzel is. De Heer *Gordon* doet ons door den Prof. *Allamand* onderrigten, dat men aan de Kaap de Goede Hoop nooit hoort spreken van het gevegt der Rhinocerosfen met Elephanten.

Zeer waarschynelyk hebben de openbaare Schouwspelen der darstele Romeinen gelegenheid gegeven tot dit wanbegrip; zy deden immers den Elephant vegten tegens den Rhinoceros, die beurteelings, en dikwyls den Elephant overwinnende, zyn vyand genaamd

(a) Geograph. Lib. 16. p. 1120. (b) Lib. 8. C. 29. p. 448.

(c) ib. p. 56. C. 30. E. (d) Tom. XI. p. 49.

naamd is geworden. Over deeze overwinning verwondere ik my nogthans te minder, om dat de Rhinoceros veel sneller springen kan dan de Elephant, gelyk nagegaan kan worden uit de lange hielbeenen van den eersten, in vergelyk van de zeer korte hielbeenen van den laatsten. Ook is de Rhinoceros altoos merkelyk kleiner, en derhalven geschikter om den Elephant te ontwyken, en telfens van een zeer voordeelig geplaatst wapen voorzien om hem van onderen te kwetzen.

De Elephant overwon ook wel den Rhinoceros, gelyk *Dion Caspius* (a) meldt ten tyde van *Germanicus*, en *Nero* gebeurt te zyn, als die ter eere van hunnen Vader *Drusus* eenige Dierengevechten aanstelden.

Dat evenwel eene groote vlugheid, en een schrander oordeel een merkelyk voordeel hebben in allerlei gevechten, is zeer dikwyls gebleeken; want het gemeene volk niet alleen, maar zelfs de twee Roomsche Keizers *Commodus*, en *Ant. Caracalla* hebben in de openbaare Speelen verscheidene Rhinocerosfen overwonnen, en volgens het getuigen van den zelfden *D. Caspius* (b) gedood!

Als ik den 28 July 1777. te Versailles beide die vreemde Dieren lang gezien hadde, vroeg ik den oppasfer of men ook immer de proeve genoomen hadde om den Elephant, die veeltyds 's morgens los wandelt, langs de *palisades* van den Rhinoceros te leiden? 't welke hy my zeide meer dan eens gedaan te hebben, zonder ooit deswegens in een van beide eenige de geringste aandoening te bespeuren.

Een zeer groot getal Rhinoceros-horens heb ik daarenboven met opzet en zeer naauwkeurig beschouwd, maar 'er nooit eenig teken van afflyping aan bemerkte. Ook wordt de Rhinoceros op veele plaatsen gevonden daar geene Elephanten zyn, zoo dat

(a) p. 800. (b) p. 1211. en 1292.

dat zy volgens de voorschikking des Scheppers, elkanders vyanden niet behoeven te zyn. Daarenboven zyn zy beide dieren, die zig alleen met plantgewasfen voeden, en uit den aart mak zyn. Men behoeft flegts de *Epigrammata* van *Martialis* te leezen, om te zien, hoe zy door vuur, door terging, en op andere moejelyke wyzen, die dieren tot verwoedheid, en tot vegen aanhitzen moesten?

Wil men, dat zy, om van het zelfde voedzel meester te worden, elkanderen bevegten, daar is niets tegen te zeggen; doch in dat geval zouden ook de Rhinocerosfen, even als de meeste dieren, die van hun eigen geflacht bestooken, en aanvallen.

§. 12. Het voedzel van den Rhinoceros is, gras, wortels, takken van boomen, en andere kruid-gewasfen; zy eeten, gevangen zynde, allerlei groente volgens *Parsons* (a), zy eeten gaarne zuikerriet, en allerlei graan volgens *de Buffons* aaamerking (b).

De Rhinoceros, welke ik te Leiden dikwerf gezien hebbe, at allerlei groentens, doch liefst geele wortels. *Sparrmann* vindt, gelyk wy reets gemeld hebben, in de maag van een, dien hy, daags naa dat hy hem gedood hadt, opende, gekaauwde wortelen, en takken van boomen; ook allerlei sappige planten, gelyk *de Stapelia* enz. Dit mengzel gaf niet alleen een zeer aangenaamen reuk, maar verdreef den stank van het doode dier. Echter heeft hy volgens de verzekering van *Sparrmann* en *Gordon* geene galblaas.

§. 13. De Rhinoceros fchynt niet kwaadaartig. Die voormaals te Leiden was heb ik dikwerf uit de hand gevoerd, en den muil doen openen, door haar, want zy was een wyfje, een wortel voor te houden; als wanneer ik met vermaak het uit- en intrekken van haaren vinger der bovenlip zag. *Parsons* verhaalt van gely-

(a) ib. p. 529. (b) ib. p. 193.

Jyken, dat de Rhinoceros door hem afgetekend zeer mak, maar alleen dan kwaadaartig was, als hy honger hadde. Wy weten dat de allerwildste dieren, gelyk Leeuwen, Tygers, Beeren, gevangen zittende, langzaamer hand tam geworden zyn; en men over zulks als nog twyffelen zou konnen aan de makheid van den Rhinoceros. Doch met dat alles moet het dier uit zynen aart niet dan getergd kwaadaartig zyn, om dat men nergens vindt dat hy van zig zelve de menschen aanrandt. *Sparrmann* toont zelfs met veele voorbeelden, dat het gedrogt zulks meer uit vrees dan boosheid doet; want nalyks is hy op eenig mensch aangevallen, of vlugt ylings daar naa zonder dien te vervolgen.

Zeer zonderling is de eigenschap, welke *Gordon* opgeeft, dat de Rhinoceros, aan welken de Natuur zulke groote horens, en zoo veel krachts gegeven heeft, om daar mede alles om verre te werpen, evenveel kwaads met de pooten als met de horens doet.

§. 14. *Linnaeus* haalt op het gezag van *Bontius*, de belaggelyke eigenschap aan, *quod lambendo trucidat*, dat hy een mensch door likken dooden zoude; naamelyk door met zyne scherpe en ruuwe tong het vleesch van het gebeente aftehaalen. Het dier is zoo ongeschikt om den muil tot een gevegt, of de tong tot likken te konnen gebruiken, dat my niets ongerymders voorkomt: te meer, om dat ik zeer wel meene te weten, dat de tong, zag, breed, dun, en niet haakerig is. *Sparrmann* bevestigt van gelyken de zagtheid der tong, en spreekt het verdichtzel tegen, *quod lambendo trucidat*, dat hy met de tong eenig dier of mensch dood likken zoude.

§. 15. Offchoon myn bestek ten opzichte van den kop des Tweehoornigen Rhinoceros voleind is, kan ik nalyks voorby iets te zeggen omtrent de uiterlyke gedaante van dit Dier, als zeer verschillende van den *Asiatischen* of Eénhoornigen, te meer, dewyl wy thans door de waarneemingen van de Heeren *Sparrmann*, en *Gordon* verlicht, de overblyfzels van 't ene de Ouden ons naage-

laaten hebben, kunnen hulde doen, en teffens aantoonen, dat de Tweehoornige Rhinoceros van den Eénhoornigen zelfs door zyne geheele uitwendige lighaams-gedaante merkelyk verschilt.

De Heer *Sparrmann* zegt ons eenvoudig, dat de Kaapfche Rhinocerosen geheel geene plooiën, of schilden op het lyf hebben, gelyk de Afiatische: ook tekent hy het dier glad, zonder eenige plooi af.

De beroemde *Allamand* zegt op het gezag van *Gordon* (a), dat de Africaanfche Rhinoceros genoegzaam geene plooiën hebben zouden, dan die de natuurlyke beweeging aan het dikke vel geeft. Dus zouden de oude eene plooi drie duim diep by de liefchen, eene agter de fchouders één duim diep, eene agter de ooren, doch niet zeer diep hebben, vier kleine aan de borst, twee boven de hiel, en 't gene eene byzondere oplettenheid vereischt, *negen* ter zyde op de ribben 1½ duim diep. Rondom de oogen zouden 'er behalven dat nog verscheidene zyn, doch die flegts als rimpels moesten aangemerkt worden.

Onderwylen ziet men klaarblykelyk, dat de afbeelding door den Heere *Allamand* gegeven, niet echt zyn kan, even zoo weinig als die van *Sparrmann*: die evenwel de *negen plooiën* op de ribben, en de overige, die zyne oplettendheid niet hadden behooren te ontgaan, geheel niet aanroert, offchoon hy, zoo wel als *Gordon* zeer veele Rhinocerosen aan de Kaap fchynt gezien te hebben.

Het is zeer waarfchynelyk, dat die Heeren hunne tekeningen naar eenig opgezet vel hebben laaten maaken, en vervolgens doen opciëren door den Plaatsnyder naar de befchryving? Het is genoeg dat de Africaanfche Rhinoceros zulke merkwaardige vel-plooiën, en schilden niet heeft als de Afiatische en als door *Parsons*, *Albinus*, *Edwards* en *de Buffon*, naar waarheid zyn afgebeeld; en gelyk als nog te *Verfailles* gezien kunnen worden. Alle deeze afbeeldin-

(a) ib. p. 9 en 10.

dingen hebben, schoon de eene wat naukeuriger is dan de andere, een volmaakte overeenkomst, ook met die, welke ik in den jaare 1748. gemaakt hebbe. Die van *Albert Durer* zelve heeft de beginzels van de zelfde waarheid: het zyn alleen de harde omtrekken, en de te duidelyk aangetoonde ribben, die het dier zoo wangedrochtelyk maaken: de zelfde voornaame ploojen, die by de aangehaalde tekeningen van *Parsons &c.* aangeduid zyn, worden ook in die van *Albert Durers* Printverbeelding gevonden.

Het opgezette vel van den jongen Rhinoceros in het Natuur-Kabinet van den Heere *Prinse van Oranje*, en dat van de Akademie te Leiden, bevestigen de Waarneemingen van *Sparrmann*, en *Gordon*: ook ben ik lang verwonderd geweest, hoe door het opzetten, of opvullen, die zwaare ploojen zoodanig konden verlooren geraakt zyn van geene zigbaare tekens aan den hals, nek, en op de billen naa te laten? daar dezelve volgens het getuigen van *N. Greus (a)*, zoo duidelyk overgebleeven zyn by het opgezette vel van den kleinen Aziatischen Rhinoceros van omtrent vier voeten lang, welke in het Nat. Kabinet van de Koninkl. Maatschappye te Londen bewaard word.

Deeze nieuwe waarneemingen ruimen onderwylen alle de zwaarigheden uit den weg omtrent de gedenkpenningen, en andere overblyfzelen der Oudheid. De Rhinoceros van Brons, welke te Casfel bewaard wordt, (*b*) heeft twee horens, en geene ploojen of schilden op het lyf. Die in het Mosaik grondstuk te Praeneste afgebeeld wordt, heeft van gelyken geene schilden nog ploojen, maar wel twee horens, ook zyn die der beide penningen ten tyde van *Domitiaan* geslaagen, en door my op de III. Tafel door de IV. en V. Fig. afgebeeld, geheel zonder schilden. Het is derhalven eene van ouds bekende waarheid, dat 'er tweeërleye Rhinocerosen zyn.

I. Een

(a) Museum Reg. Societ. p. 29. (b) Zie de 141. bladz. der Redevoering.

- I. *Een* eigen aan *Asie* met één enkelen ronden horen, en met aanmerkelyke plooijen, en schilden over het lighaam voorzien, zoo als door *Parsons*, *Albinus*, en *de Buffon* zyn afgebeeld.
- II. *Een*, met twee, platachtige horens, den een agter den anderen zonder plooijen of schilden, die alleen in *Africa* gevonden wordt.

Uit deeze zeer zekere waarneemingen zal men gemakkelyk de feilen verbeteren kunnen, die in de Werken van andere Natuurkundigen uit mangel aan gelegenheid tot onderzoek, zyn ingesloopen.

E I N D E

U I T.

UITLEGGING DER AFBEELDINGEN.

De Eerste Tafel

Schildert den Africaanschen Rhinoceros Kop met de twee Horens van ter zyden af, op een vierden verkleint: doch zoo als hy van de Kaap de Goede Hoop gekoomen was, gedroogd en gerimpeld.

A. B. C. D. de voorste horen: A. B. C. zyne hairachtige, en vezelachtige buitenzyde. C. D. het gladde platachtige gedeelte.

E. F. G. H. de kleine horen: E. G. F. het hairachtige gedeelte. G. H. het gladde, 't welke zeer plat was, en geene meerdere dikte had, dan de voorste horen: zoo als uit de Derde Tafels I. Afb. te oordeelen is.

I. M. L. de mondsopening door de drooging tot een lyn in L. veranderd: zy is anders in den hoek L. rond, gelyk by de Paarden.

I. K. de vinger van de bovenlip.

K. M. de breede onderlip.

N. de rand van het agterhoofds been.

by O. en verders, ziet men de yle hairtrosjes om den rand van het oor.

IN DE TWEEDE TAFEL

Is de *Eerste Afbeelding* het gelchaduwde Bekkeneel van den zelfden Kop, met de kaak geslooten, terwyl de *Tweede* en *Derde* beide afzonderlyk vertoonen, om alle de deelen duidelyk te zien:

De Tweede Afbeelding:

Toont den omtrek van het bekkeneel met de kiezen.

A. B. C. D. de gedaante van het neusbeen, voorhoofd, en wandbeenderen tot den omleggenden zoom van het agterhoofds-
b en D.

- A. B. *r, u.* De stoel des voorsten horens.
c, C. s, t. de stoel des tweeden horens.
 E. de knobbel van het agterhoofd, welke geleed is met den eersten halswervel.
 F. G. S. het mamwyze, en priemwyze uitsteekzel.
 H. I. L. het begin van het slaapbeens uitsteekzel, met de holte waar in de knobbel van de onderkaak *e. a.* Fig. III. ontfangen wordt.
 K. het gehoor gat.
 L. M. N. het vleugelwys uitsteekzel van het wiggebeen. N. het haakje.
 K. X. *z. f. L.* het jukbeens uitsteekzel van het slaapbeen.
f. z. .W e. y. a. g. het jukbeen.
 O. P. het voorstestuk of *complementum*, van het opperkaakbeen.
 A. w. P. O. het neushol, welkers kraakbeenig middenshot met de tyd in zeer oude Rhinocerosen in been verandert, gelyk te zien is in de *fossile* koppen uit Siberiën gebragt.
 O. de beenige kas van de laatste kies.
 R. Een uitsteekzel, waar in de lange rechte en voorste spieren van den hals zig inhegten.
 G. S. H. *l. k. D.* het agterhoofdsbeen: in den jongen Kop is de naad tusfchen het wand- en agterhoofdsbeen, de *lambdiformis* te zien in den gestippelden lyn. *k. l.*
 T. de ruuwe rand of luiffel van het ooghol tot het voorhoofd-been behoorende.
 U. het nagelbeen, waar van de omtrek te zien is uit, *d, q, b, v. a. y.*
 V. het beenig knobbeltje tusfchen de twee traanbuizen.
 W. Agterste opening van de beenige buis in het opperkaakbeen, waar door de tweede tak van het vyfde paar zenuwen loopt.
 Y. Gat, waar uit de takken van die zelfde zenuwen te voorschyn koomen om zig langs de neusgaten, en bovenlip te verspreiden.
 Z. Gat

Z. Gat in het gehemelte's been, loepende in de neusholte, het *spino-palatinum*.

v, b, c. Naad tusfchen het voorhoofds- en neusbeen.

a, h. T. d, e, γ. Naad rondom het nagelbeen.

b, i, k, l. rand en plaats daar de slaapfpiet zig in hegt.

l, m, n, o. gestippelde lyn, die de binnenholte van de Brein- kas aanwyst.

γ, p, q. holtens voor de twee traanbuizen, die zig by p. ver- eenigen, en vervolgens, eene traanbuis uitmaaken, welke zig even als by veele andere dieren in den neus ontlast.

r. u. A. B. ruuwe oppervlakte, en rand van den zetel des voor- ften horens.

s. t. c. van den tweeden horen. t. de indrukzelen der bloed- vaten.

w. v. een gestippelde lyn, die den naad aanwyst tusfchen het opperkaak, en neusbeen, zoo als die in zeer jonge koppen zig doet zien, doch hier geheel vergroeid.

x. y. deeze gestippelde lyn, wyst den naad aan tusfchen het voor- hoofd en wandbeen, mede uit den jongen kop.

z, l. de naad, die het slaapbeen van het wandbeen afdeelt.

l, k. de Griekfche A naad, tusfchen het wand en agter hoofd- been.

W, Z, X. naad van het wiggebeen.

I. II. III. IV. V. VI. II. de zeven kiezen van de opperkaak.

Men dient wel in acht te neemen, dat ik verfcheidene naaden uit den jongen kop op deezen overgebracht hebbe; doch dat 'er in den grooten Rhinoceros kop volftrekt geene andere zichtbaar wa- ren, dan die in de I. Afbeelding aangetekend zyn.

De Derde Afbeelding

Geeft de zydelingsche gedaante op van de onderkaak.

n. het

r. het voorste gedeete zonder tanden. z. a. het doorenwys uitsteekzel.

o. a. de knobbel tot de geleding geschikt. r. het uitsteekendste, en dikste van de onderkaak. v. w. twee gaten, waar door de takjes van de onderkaak-zenuw buitenwaarts naar de lip en kin loopen.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. De zeven kiezen van de onderkaak.

D E D E R D E T A F E L

Beeldt in de *Eerste Plaat*, den kop van den zelfden Rhinoceros vlak van voren af, waar door de tweede horen zig agter den eersten verschuilende, onzichtbaar wordt. De *Tweede Afbeelding* wyst voornaamelyk de zetels van de beide horens aan. De *Derde* het Bekeneel mede van voren. Terwyl de *Vierde* en *Vysde* de afdrukken der kopere penningen van *Domitianus* aan beide de zyden aanduiden.

Eerste Afbeelding.

Deeze geeft den Rhinoceros kop van voren te zien op de zelfde maat getekend, als van ter zyden op de *Eerste Tafel*.

A. B. de waare afstand der ooghollen.

A. r. een gestippelde lyn, die de uitpuiling der oogen in het levendige dier aanwyst.

Tweede Afbeelding.

Het voorgedeelte van den kop van boven te zien.

A. B. de afstand der ooghol's randen.

C. de zetel van den eersten, en D. van den tweeden horen, teffens de papagtige stoffe, en haare verhevenheid aanduidende.

Derde Afbeelding.

Deeze vertoont het beengestel van den kop vlak van voren.

A. en

A. en B. de sponsachtige beenderen.

T. de ruuwe uitsteekende rand, of volgens *Pallas*, de luiffel van het ooghol.

O. P. het voorste gedeelte of *complementum* van de opperkaak.

De Vierde Afbeelding

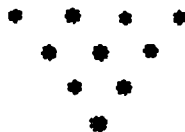
Schildert de nette grootte en gedaante af van den koperen Penning van *Domitiaan*, door den Romeinschen Senaat geslaagen, en aan de andere zyde den Rhinoceros met twee horens. De bult op het kruis van den rug was een ingevreetene holte in den Penning.

Deeze is uit het Kabinet van den beroemden Docter *W. Hunter* te Londen.

De Vyfde Afbeelding

Vertoont een anderen van dien zelfden Keizer, mede van koper, uit het uitmuntend Kabinet van den Heere *Duane* te Londen. Beide deeze Rhinocerosfen hebben geene schilden.

Einde der Uitlegging van alle de Afbeeldingen tot den Rhinoceros behoorende.

I N H O U D
D E R
V O O R N A A M S T E Z A A K E N
V A N D E
T W E E D E V E R H A N D E L I N G.

Over den Rhinoceros met den dubbelen Horen.

R E D E N V O E R I N G

Over de aangenaambeden der Natuurlyke Historie en haare verknogtheid met de kennisse der fraaje Letteren, en der Oudheid.

- §. 1. Inleiding, en *Plutarchus* opgehelderd.
2. *Martialis* opgehelderd.
3. Het Mosaik stuk van *Preneste* aangehaald.
4. Over den *Rem* of *Réém*.

V E R H A N D E L I N G

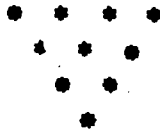
Over den Rhinoceros Kop met den dubbelen Horen, en eenige byzonderbeden van die Dieren.

- §. 1. Uitwendige gedaante van den Rhinoceros kop met den dubbelen horen.
2. Maaten van deezen met de Bengaalsche en anderen vergeleeken.
3. Plaats der horens.
4. Voorbeelden van Rhin. met twee horens uit anderen.
5. Dubbele horens zyn geen merkteken van geslacht, nog ouderdom. Zonderlinge eigenschap van Ysland omtrent de Koejen.

§. 6.

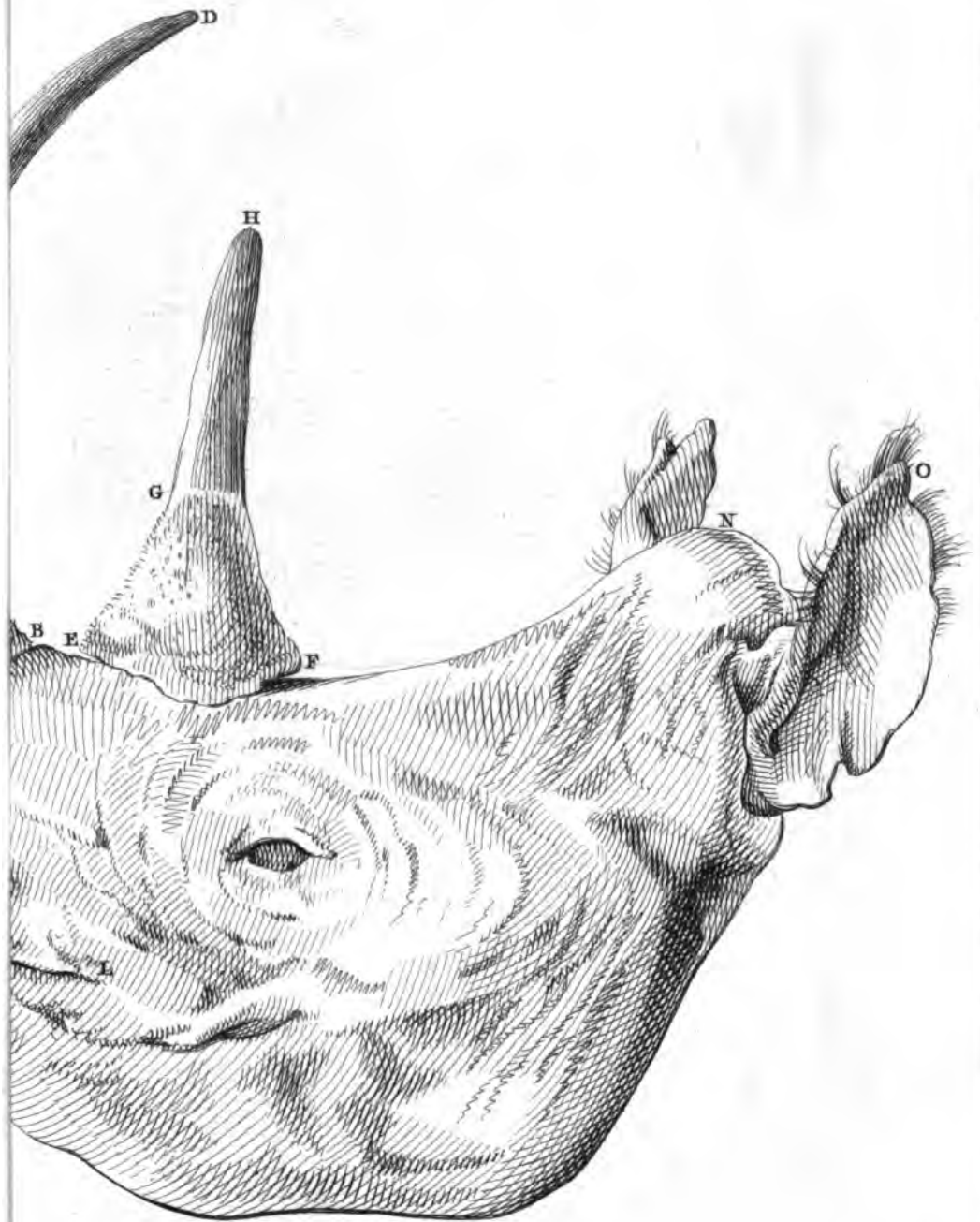
- §. 6. De oogen.
7. Het bekkeneel.
8. De tanden van den Rhinoceros, en de waarneemingen van den beroemden *Pallas* onderzocht.
9. Over het hersfenhol, en eenige andere deelen van deezen Kop.
10. Over de Voortteeling van deeze Dieren.
11. De Rhinoceros is geen vyand van den Elephant.
12. Over het voedzel van den Rhinoceros.
13. Over de inborst, en zagtmoedigheid van denzelfven.
14. Wegens de onmogelykheid, *quod lambendo trucidet*.
15. Over het aanmerkelyk, en foort-aanduidend verschil tuschen den Asiatischen en Africaanschen Rhinoceros.

E I N D E.

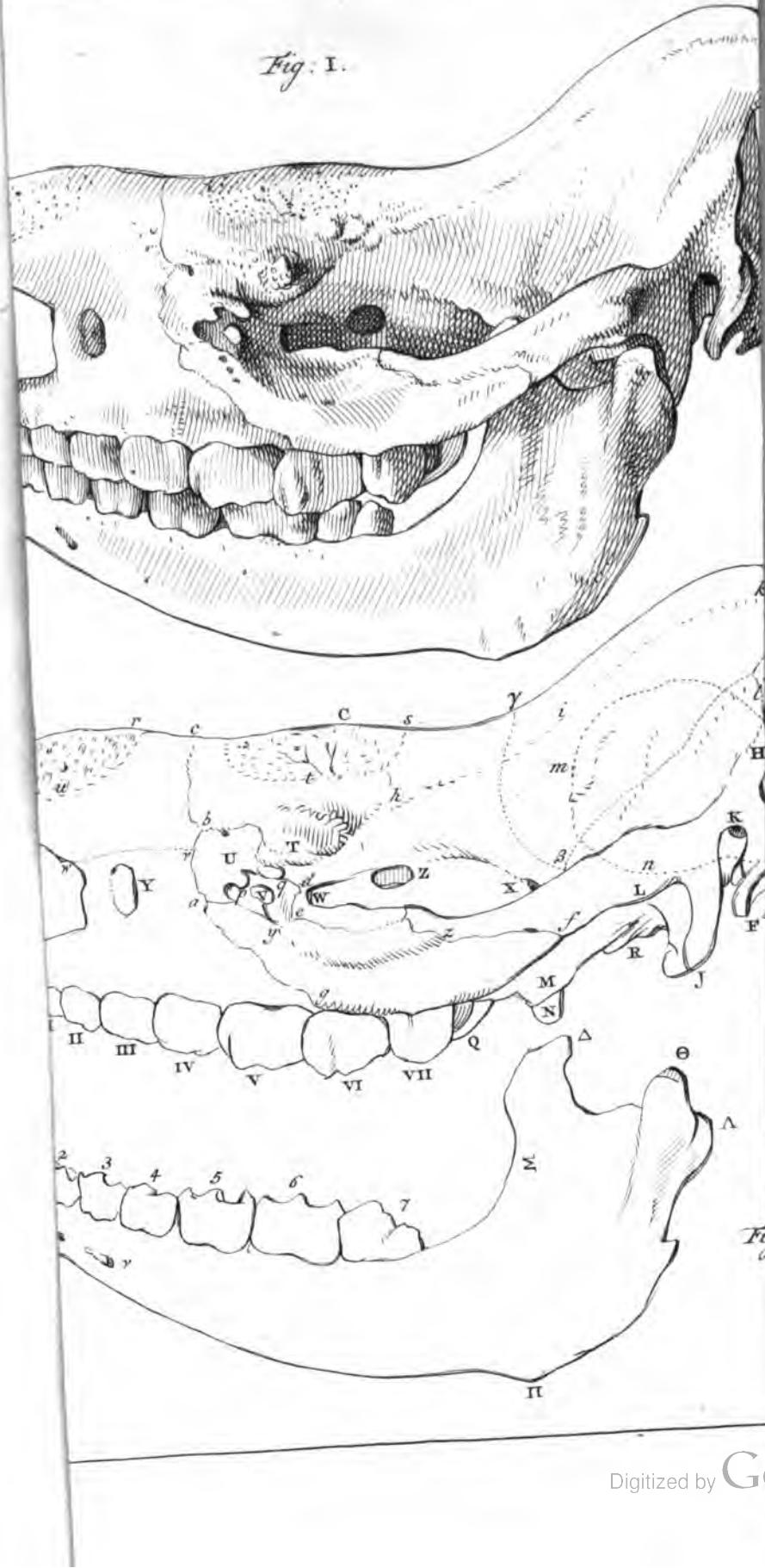

1
 3 4 5 6 12.
 2 Pieds de Rhynol :
 24 pouces.
 2 Voeten :

Fig: I.

7: III

—

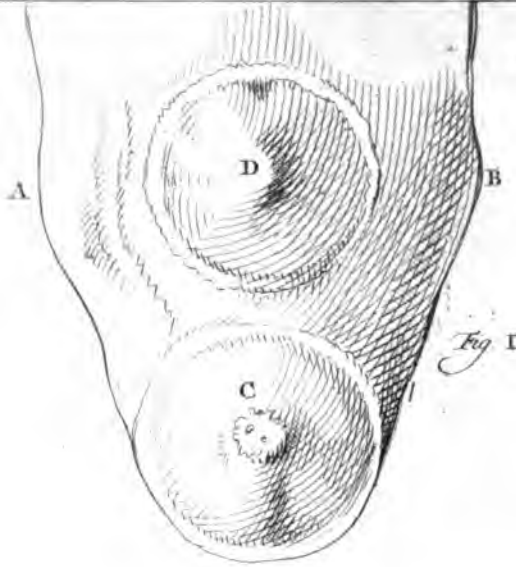

Fig. II.

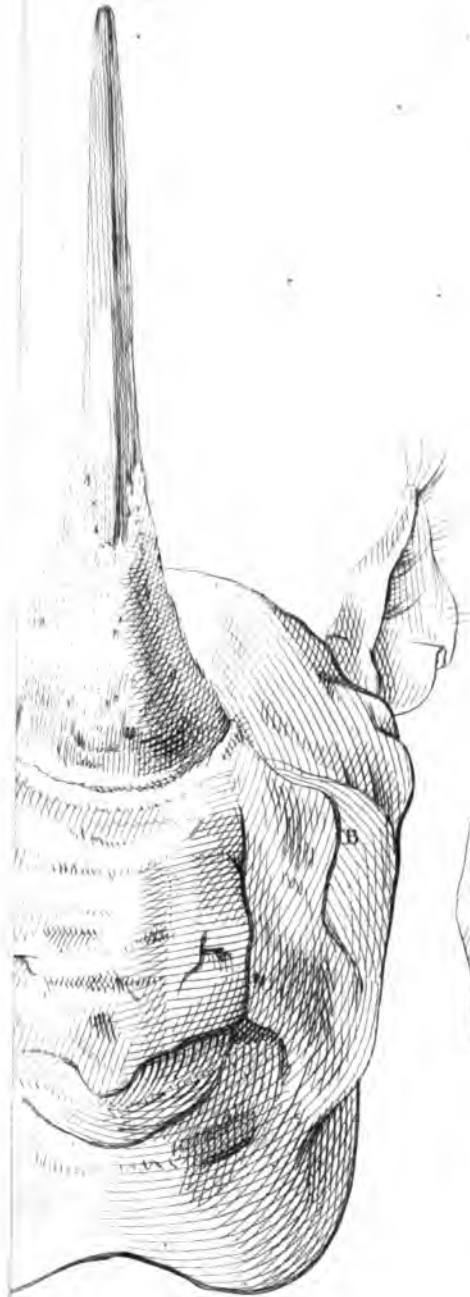

Fig. IV.

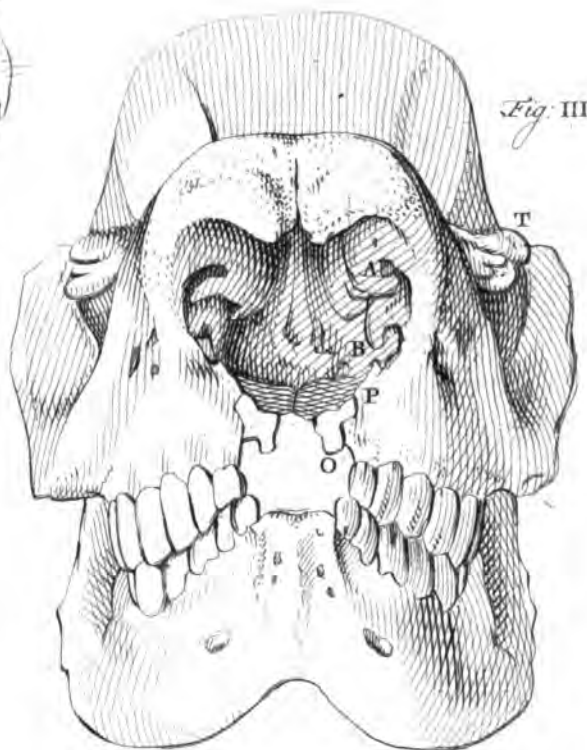

Fig. III.

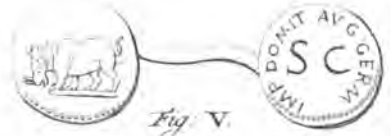

Fig. V.